

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2013

Bc. Jana BYRTUSOVÁ

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Magisterské štúdium 2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Bc. Jana Byrtusová

Príčiny záškoláctva, tuláctva a vandalizmu

Praha 2013

Vedúci diplomovej práce:
doc.PhDr. Kornel Čajka CSc.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Studies 2011 – 2013

DIPLOMA THESIS

Bc. Jana Byrtusová

Causes of truancy, wander and vandalism

Prague 2013

The Diploma Thesis Supervisor:

doc.PhDr. Kornel Čajka CSc.

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím so sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať doc.PhDr. Kornelovi Čajkovi za odborné vedenie, za pomoc a rady pri spracovaní diplomovej práce.

Anotácia

Diplomová práca je zameraná na problematiku detskej delikvencie v školskom prostredí. Autorka prináša prehľad odborných poznatkov v danej oblasti zo súčasnej literatúry. Práca sa venuje príčinám detskej delikvencie, zanedbávaniu povinnej školskej dochádzky, prevencii v rodine a školskom prostredí. Poslednú kapitolu tvorí empirická časť, ktorej cieľom je analýza príčin záškoláctva a delikvencie mladistvých. Prieskum je realizovaný formou dotazníka u adolescentných respondentov. Výsledkom prieskumu je, že adolescenti z neúplných rodín majú so záškoláctvom a delikvenciou viac skúseností ako respondenti z úplných rodín.

Kľúčové slová: delikvencia, kriminalita, prevencia, tuláctvo, vandalizmus, záškoláctvo

Anotation

Diploma work is focused on problems of child delinquency in school ambient. Author brings summary of expert knowledge in this area from current literature. Work gives attention to reasons of child delinquency, marginization school attendance, prevention in family and in schol ambient. The last section is made by empirical part which aim is analyze of reasons of truancy and juvenile delinquency. Research is realized by using questionnaire attached of adolescent respondents. Result of research is that adolescents from single-parent families have more experiences with truancy and delinquency as respondents from completely families.

Keywords: delinquency, kriminality, prevention, wanderlust, vandalism, truancy

OBSAH

ÚVOD	10
1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÝCH POJMOV	12
1.1 Záškoláctvo	12
1.2 Tuláctvo	14
1.3 Vandalizmus	15
1.4 Delikvencia	15
2 PORUCHY SPRÁVANIA DETÍ	17
2.1 Charakteristika poruchového správania.....	17
2.2 Formy poruchového správania	17
2.3 Agresívne formy poruchového správania.....	18
3 HLAVNÉ FAKTORY VZNIKU DETSKEJ DELIKVENCIE	21
3.1 Juvenilná delikvencia a kriminalita	21
3.2 Hlavné faktory vzniku detskej delikvencie.....	24
3.2.1 Biologické faktory	24
3.2.2 Psychologické faktory	25
3.2.3 Sociálne faktory.....	26
3.3 Legislatíva a právna úprava detskej delikvencie v SR	27
4 NEGATÍVNE JAVY SPOJENÉ SO ŠKOLSKOU DOCHÁDZKOU.....	33
4.1 Negatívne javy školskej dochádzky.....	33
4.2 Delenie negatívnych javov	33
4.3 Zanedbávanie povinnej školskej dochádzky a príčiny záškoláctva.....	35
4.3.1 Vonkajšie príčiny odvodené od rodinného prostredia.....	36
4.3.2 Pôvod vonkajších príčin záškoláctva v školskom prostredí	39
4.3.3 Vplyv prostredia rovesníckych skupín na záškoláctvo	40
4.4 Osobnosť pedagóga a jeho úloha pri riešení záškoláctva	41

5	MOŽNOSTI RIEŠENIA ZÁŠKOLÁCTVA A JEHO PREVENCIA	43
5.1	Prevenca záškoláctva.....	44
5.1.1	Primárna prevencia.....	48
5.1.2	Sekundárna prevencia.....	48
5.1.3	Terciárna prevencia	49
5.2	Riešenie záškoláctva pomocou školského sociálneho pedagóga.....	49
6	ANALÝZA PRÍČIN ZÁŠKOLÁCTVA A DELIKVENCIE MLADISTVÝCH	51
6.1	Cieľ prieskumu	51
6.2	Prieskumné hypotézy.....	51
6.3	Použité metódy, techniky a postupy	52
6.4	Charakteristika súboru	53
6.5	Analýza dát	56
6.5	Interpretácia výsledkov.....	73
6.6	Diskusia a formulácia odporúčaní	78
	ZÁVER.....	83
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	87
	ZOZNAM GRAFOV.....	92
	ZOZNAM PRÍLOH.....	94

ÚVOD

Dnešná verejnosť poukazuje na neustály prírastok delikvencie a kriminality mladistvých na Slovensku. Nepokojne pôsobí rastúci počet páchatel'ov vo veku do 14 rokov, ktorí sa dopúšťajú trestných činov majetkového charakteru, záškoláctva, vandalizmu, či tuláctva. Kriminalita mládeže je jav komplikovaný a v danom rozsahu práce plne neuchopiteľný. Čo však možno s istotou povedať, že vyplýva z ľudskej povahy a nikdy nezanikne.

Preto za cieľ našej diplomovej práce sme sa rozhodli priblížiť v teoretickej i empirickej rovine problematiku delikvencie mladistvých a analyzovanie príčin, ktoré vplyvajú na vznik delikventného správania u tejto vekovo špecifickej skupiny. Problematika delikventného správania dospelých je veľmi rozsiahla, preto sme sa v našej práci zamerali najmä na oblasť záškoláctva, tuláctva a vandalizmu.

Naša práca bude rozdelená na dve časti: teoretickú a empirickú časť. Teoretická časť obsahuje päť kapitol a tie sa delia ešte na niekoľko podkapitol.

Prvá kapitola bude pojednávať o charakteristike základných pojmov ako sú záškoláctvo, tuláctvo, vandalizmus a delikvencia. V druhej kapitole našej práce sa pokúsime predstaviť a bližšie definovať poruchy správania detí, formy poruchového správania a osobitná tretia podkapitola bude venovaná agresívnym formám poruchového správania.

V nasledujúcej kapitole budeme rozoberať hlavné faktory vzniku detskej delikvencie, ozrejmieme pojmy juvenilná delikvencia a kriminalita a pozrieme sa na detskú delikvenciu aj z hľadiska legislatívy a právnej úpravy v SR.

Štvrtá kapitola bude rozoberať negatívne javy spojené so školskou dochádzkou, zanedbávanie školskej dochádzky ako aj postavenie a úlohu pedagóga pri riešení záškoláctva.

V poslednej kapitole teoretickej časti sa budeme venovať možnostiam riešenia záškoláctva a jeho prevencii pomocou školského sociálneho pedagóga a iných kompetentných odborníkov v danej problematike.

V empirickej časti budeme analyzovať príčiny delikvencie mladistvých z hľadiska úplnosti ich rodín dotazníkovou formou, dotazník bude anonymný. Výsledky prieskumu budú vyhodnotené pomocou Chi – kvadrát testu dobrej zhody, čím sa bude sledovať štatistická významnosť rozdielov v odpovediach respondentov z úplných a neúplných rodín. Všetky získané výsledky budú sprehľadnené pomocou grafov a v závere empirickej časti budú formulované odporúčania pre prax.

1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÝCH POJMOV

Pre pochopenie a priblíženie delikventného správania mladistvých si predovšetkým definujeme základné pojmy, ktoré sú podstatné z hľadiska danej témy. Kľúčovými pojmami pre špecifikovanie daného problému sú pojmy záškoláctvo, tuláctvo a vandalizmus.

1.1 Záškoláctvo

Ako konštatuje Havlík: „Záškoláctvo, úteky a túlanie sú javy, ktoré patria do kategórie porúch správania. Tieto javy sú si navzájom podobné a prelínajú sa, aj keď niekedy je náročné stanoviť medzi nimi presnú hranicu. Záškoláctvo je klasickou asociálnou poruchou u detí, ktorá vypovedá o problémoch nášho školstva, rodičov i samotných žiakov ďaleko viac než by sa mohlo na prvý pohľad zdať. Rámec možností je tu široký. Záškoláctvo, úteky a túlanie sú javy, ktoré patria do kategórie porúch správania.“¹

Bieliková tvrdí: „Záškoláctvo je úmyselné zameškávanie školského vyučovania. Žiak zo svojej vlastnej vôle, väčšinou bez vedomia rodičov, nechodí do školy a neplní školskú dochádzku. Jedná sa vlastne o formu úteku žiaka zo školy. Vyskytuje sa v základných aj v stredných školách už od prvého ročníka s postupujúcim vekom, zvlášť v období puberty.“²

Rozdelenie záškoláctva podľa Vágnerovej:

Impulzívne záškoláctvo – ide o skratovú reakciu na nezvládnutú situáciu doma alebo v škole. Dieťa dopredu neplánuje, že nepôjde do školy ale reaguje náhle,

¹ HAVLÍK, J. Problém záškoláctví dnes. In: *Vychovávateľ*, roč. LI. jún 2005. č. 10.s. 6.

² BIELIKOVÁ, M. Záškoláctvo a jeho príčiny. In: *Vychovávateľ*, roč. XLVIII. máj 2003. č. 9. s. 16.

nepremyslene alebo odíde v priebehu vyučovania. Zmyslom tohto úteku môže byť potreba úniku pred zahanbujúcim, ponížujúcimi pocitmi, ktoré by dieťa nutne zažilo pri konfrontácii s rodičmi, učiteľmi, spolužiakmi atď. Útek je signálom zúfalstva alebo varovaním.

- a) Dieťa sa však spravidla chce domov vrátiť. Takto motivovaný útek môže byť ojedinelý a po vyriešení problému sa už neopakuje.
- b) **Účelové – plánované záškoláctvo** v tomto prípade dieťa plánuje odchod zo školy, vzdáva sa pod najrôznejšími zámienkami v dobe, keď očakáva skúšanie, keď má mať neoblúbený predmet alebo neoblúbeného učiteľa. Dôvodom môže byť i uprednostnení najrôznejšej zábavy pred školnými povinnosťami. Niekedy má záškoláctvo tohto charakteru presný cieľ - osobu ku ktorej dieťa uteká a u ktorej hľadá pochopenie, pomoc alebo zázemie.³

Kyriacou delí záškoláctvo do týchto piatich kategórií:

- **pravé záškoláctvo** - žiak sa jednoducho v škole neukazuje, ale rodičia si myslia, že školu navštevuje,
- **záškoláctvo s vedomím rodičov** - žiak do školy nechodí, ale rodičia sú o tom informovaní a tiež vedia, že na to nemá žiadny oprávnený dôvod. V tejto kategórii sa priamo do problému zapájajú rodičia, ktorí v jedincovi priamo podporujú tendencie vyhýbania sa škole. Skupiny záškolákov ďalej rozdeľujeme na skupinu, kedy rodičia sú priamo závislí na potrebe dieťaťa a v druhej skupine sú rodičia, ktorí priamo odmietajú školu a ku školskej dochádzke sa stavajú nepriateľsky,
- **záškoláctvo s klamaním rodičov** - žiaci si zámerne vymýšľajú rôzne choroby a dôvody, aby sa nemuseli zúčastniť školskej dochádzky. Rodičia nepreverujú, či sa jedná o lož a ospravedlnenky podpisujú automaticky,
- **úteky zo školy** - tomuto druhu záškoláctva sa tiež hovorí interné záškoláctvo, žiaci sa zúčastnia začiatku vyučovania a počas dňa odídu.

³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 48.

Niekedy zostávajú v budove školy, niekedy o chvíľu budovu školy opustia, ale vrátia sa,

- **odmietanie školy** - je to skupina žiakov, ktorým školská dochádzka robí psychické problémy. Tieto poruchy pramenia z problémov vznikajúcich v škole. Sú to pocity o ťažkom, nezvládnuteľnom učení, strach zo šikanovania. V takom prípade rodičia majú nulovú šancu sami zvrátiť pohľad dieťaťa. Tu musí pomôcť odborná intervencia. Hranice, kedy deti do školy chodiť nechcú a keď sú naozaj psychicky narušené, nie sú rodičia schopní sami rozoznať.

1.2 Tuláctvo

Tuláctvo je charakteristické dlhotrvajúcim opustením domova alebo školy a väčšinou je výrazom nedostatočnej citovej väzby k ľuďom a k zázemiu, ktoré je natoľko dysfunkčné, že na ňom dieťaťu nezáleží, alebo ho dokonca odmieta. Dieťa sa môže túlať samo alebo v partii. Túlanie býva spojené s ďalšími odchýlkami v správaní slúžiaci napr. ako prostriedok zaistenia živobytia. Túlaví jedinci často kradnú a prostituujú alebo bývajú zneužívaní. Je tú taktiež zvýšená pravdepodobnosť, že začnú užívať drogy alebo alkohol. U dospelých je riziko, že sa pre ne túlavý život stane návykom, že nebudú schopný stabilného zamestnania a postupne skončia ako bezdomovci.⁴

Túlanie väčšinou nadväzuje na útek a spravidla sa plánuje. Sklony k túlaniu majú psycholatické deti s nerovnomerným vývinom osobnosti, citovo chladné deti, psychomotoricky nepokojné a nezdržanlivé deti. Vyšší sklon k túlaniu majú introverti s naznačenými asociálnymi rysmi

⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 49.

1.3 Vandalizmus

Vandalizmus je považovaný za bezúčelne nezmyselne ničenie vecí, pretože okrem potešenia z ničenia neprináša žiadny zisk. Ide o primitívne ničenie kultúrnych hodnôt, ktoré je väčšinou vykonávané v skupinách, často pod vplyvom alkoholu či drog.

Príčiny takéhoto správania nie sú zďaleka jasne, často pramení z nezvládnutej akútnej frustrácie či z protestu voči spoločnosti. Za typický prejav vandalizmu býva považované i graffiti. Treba pri tom ale upozorniť, že v tomto prípade nejde o potešenie z ničenia cudzieho majetku, ale o formu sebavyjadrenia, potreby potvrdenia vlastnej existencie, či prejav hľadania identity mládeže.⁵

1.4 Delikvencia

Podľa Bubelínyho: „Delikvencia je správanie, ktoré je podmienené veľmi komplexne. Dedičnosť je jedným z mnoho faktorov, ktoré na ňu majú vplyv. Genetická dispozícia môže byť zodpovedná napr. za zníženú sebakontrolu, či za hyperaktivitu. Tieto vlohy však samy o sebe nevedú k vytvoreniu delikventnej party, ktorá vylúpi obchod. Genetická vloha len zvyšuje pravdepodobnosť, že na správanie budú mať vplyv ďalšie činitele, bez nich by sa delikventné správanie neuskutočnilo. Genetická vloha znižuje, resp. zvyšuje prah pôsobenia vplyvu prostredia.“⁶

Veľmi veľa mladých ľudí, hlavne tých, ktorí žijú vo veľkých mestách, sa niekedy dopustia činu, ktorý prekračuje hranice zákona. Väčšina z nich nie je nikdy vyšetrovaná ani dopadnutá. Existuje teda veľa mladistvých „delikventov“, ktorí sa nikdy nedostanú do žiadnej vzorky skúmaných osôb. U mladého človeka

⁵ JEDLIČKA, R. KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevu u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998. s. 56.

⁶ BUBELÍNÝ, J. Dve stránky prevencie kriminality. In: *Policijná teória a prax*. roč. 6. č. 4/1998. s. 39-45.

je ťažšie než u dospelého predpovedať, kam bude jeho životná dráha smerovať. Delikventné správanie dospelého bude pokračovať vo väčšej pravdepodobnosti v budúcnosti. Taktiež spôsob riešenia konfliktov v rodine má nepochybne vzťah k delikventnému chovaniu detí. Deti vyrastajúce v rodinách, kde je mnoho otvorených konfliktov medzi rodičmi, majú väčší sklon ku kriminálnemu správaniu než deti vyrastajúce v pokojnom rodinnom prostredí. Takéto konflikty dieťaťa so súrodencami predpovedajú vyššie riziko delikvencie.⁷ Ďalšou vecou, ktorá ovplyvňuje dospievajúceho je vplyv vrstovníckych skupín. Deti trávia čím ďalej tým viac času vo formálnych skupinách, v kolektívnych zariadeniach (v škole, v záujmových organizáciách) i v neformálnych skupinách v mieste bydliska. Tieto skupiny sú omnoho väčšie než rodina a vplyv učiteľov.⁸

Podrobnejšie sa problematike a príčinám delikventného správania detí a mládeže venujeme v tretej kapitole našej práce.

⁷ PÉTIOVÁ, M. *Sociálno-patologická problematika mládeže v SR*. roč. 3. č. 1/1997. s. 41-46

⁸ Tamtiež, s. 47.

2 PORUCHY SPRÁVANIA DETÍ

2.1 Charakteristika poruchového správania

Poruchovým správaním v detskom veku rozumieme trvajúce opozičné vzdorovité správanie a negativizmus, odmietanie autorít, neschopnosť podriaďovať sa, klamstvá, záškoláctvo, krádeže, agresívne správanie, ničenie majetku, príslušnosť k problémovým partiám, zneužívanie návykových látok, túlanie sa, atď.

2.2 Formy poruchového správania

Rozlišujeme dve základné skupiny porúch správania v detskom veku. Do prvej skupiny zaraďujeme hyperkinetickú poruchu správania na báze ľahkej mozgovej dysfunkcie, novšie používame termín ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorders).⁹

Jedná sa o širokú skupinu detí, u ktorých došlo najčastejšie v prenatálnom období k drobnému poškodeniu centrálného nervového systému (ďalej len CNS), ktoré nespôsobilo defekt intelektu, ale prejavilo sa výraznou osciláciou pozornosti, instability a často špecifickými vývojovými výučbovými problémami. Dieťa s ADHD býva zvýšene dráždivé, impulzívne, menej podrobné, často máva narušený denný rytmus, u žiadnej činnosti dlhšie nevydrží, behá od podnetu k podnetu, citovo je nevyvážené, často sa hnevá, provokuje, býva horšie zaradené medzi rovesníkmi. Nejde však o narušené správanie v pravom slova zmysle, ale o vývojovú poruchu CNS.

⁹ Napr. vid'. Internetová encyklopédia Wikipédia, <http://cs.wikipedia.org/wiki/ADHD>.

Druhou skupinou sú poruchy správania v pravom slova zmysle, ktoré ďalej rozdeľujeme na socializované a nesocializované. U socializovaných sú zachované dobré vzťahy s rovesníkmi, nesocializované vykonáva jedinec, ktorý je z bežnej skupiny rovesníkov vyčlenený. Zahŕňajú majetkovú delikvenciu, absenciu v škole, úteky z domu, šikanovanie, týranie zvierat, predčasné začatie sexuálneho života, výnimkou nie sú ani vraždy páchané deťmi.

2.3 Agresívne formy poruchového správania

Porušovanie sociálnych noriem je u agresívneho správania spojené s násilným obmedzovaním základných práv a slobôd, môže sa jednať o nevhodný prostriedok k dosiahnutiu všeobecne prijatého cieľa, vzácnejšie ide o potrebu agresívneho jednania, kedy je samo násilie cieľom.¹⁰

Šikanovanie

Šikanovanie je možné definovať ako násilné ponižujúce správanie jednotlivca alebo skupiny voči slabšiemu jedincovi, ktorý nemôže zo situácie uniknúť a nie je schopný sa účinne brániť, je závažnou agresívnou poruchou správania detského veku a dôležité je, že bezmocnosť a slabosť obeti agresívne jednanie nielen stimuluje, ale i posilňuje.¹¹ Existuje status obeti a status agresora, pre ktorého je typické, že sa jedná o adolescenta, ktorý je telesne zdatný, má kladný vzťah k prejavom agresivity, prejavuje sa sebaisto, impulzívne, s vysokým sebavedomím a malou schopnosťou empatie, avšak šikanovanie je v súčasnosti páchané aj deťmi mladšími ako pätnásť rokov, nielen adolescentnými páchatelmi.¹²

Z ďalších prejavov agresívneho jednania, ktorých sa dopúšťajú aj detskí páchatelia sú to ďalej rôzne prejavy vandalizmu, ako deštruktívneho a

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s.283.

¹¹ Tamtiež.

¹² PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 113.

likvidačného správania, ktoré neprináša páchatel'ovi materiálne obohatenie, súčasne sa terč útoku vyznačuje bezbrannosťou a ľahkou dostupnosťou, podpaľáčstvo, znásilnenia, lúpežné prepadnutia, rôzne formy prejavov amoku, ako prudkého deštruktívneho konania.¹³

No asi najzávažnejším prejavom poruchového správania u detí sú prípady vražd spáchaných detskými páchatel'mi.

Vraždy

Ide o krajnú formu prejavu agresívneho správania, hlavne keď sa jedná o detských vrahov. V podstate ide o kvantitatívne malú a kvalitatívne pestrú skupinu. Podľa Čírtkovej sú detskí vrahovia zatiaľ javom výnimočným, ktorí v dôsledku malej sily používajú často strelnú zbraň, vzácne sa vyskytuje udusenie, ubíť nejakým nástrojom. K činu dochádza často z triviálnych dôvodov, obeťami sa stávajú rodinní príslušníci a kamaráti, v trestne právnom zmysle je tento skutok zväčša braný ako zabitie a tento čin sa vysvetľuje detskou impulzívnosťou a detským nechápaním konečnosti smrti.¹⁴

Mladiství tvoria omnoho širšiu skupinu páchatel'ov, ktorí páchajú nielen skutky vyššie spomenuté, ale aj mnohé iné, napr. zločiny, v ktorých hlavnú úlohu hrá nenávisť voči spoločnosti, niektorým jej súčasťam alebo skupinám, čiže „hate crimes“, inak povedané formy extrémistického násillia. Za zmienku určite stojí aj jedna z foriem extrémistického násillia, ktorá sa postupne rozširuje aj medzi páchatel'ov z radu detí, množiace sa prejavy násillia páchaného s rasistickým podtextom.

Rasizmus

¹³ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s. 160.

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s. 214.

Pavlovský uvádza, že sa jedná o ideológiu, ktorá predpokladá nerovnosť ľudských plemien.¹⁵ U mladistvých sa stáva závažným problémom rasovo motivovaná trestná činnosť, kedy sa rasisticky orientované skupiny považujú za budovateľov nového spoločenského poriadku, pričom príslušnosť k militantnej skupine znižuje subjektívny pocit zodpovednosti, umocňuje agresivitu, charakteristické je páchanie trestnej činnosti pod vplyvom alkoholu.¹⁶

Pôsobením rôznych faktorov z okolitého prostredia dochádza buď k zvýšeniu, alebo zníženiu prejavov porúch správania. Tieto poruchy je ale možné rozdeliť na poruchy s dobrou prognózou, ktoré majú tendenciu sa časom eliminovať, alebo na poruchy so zlou prognózou, ktoré prechádzajú kontinuálne do porúch osobnosti s výskytom sociálne negatívnych javov. Pri zvyšovaní rizika prejavov poruchového správania je zásadný počet rizikových faktorov a zároveň aj kumulácia týchto vplyvov. Z tohto hľadiska má ich poznanie a hodnotenie významnú prognostickú hodnotu.¹⁷

¹⁵ PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 114.

¹⁶ Tamtiež.

¹⁷ PAVLOVSKÝ, P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2004. s. 107.

3 Hlavné faktory vzniku detskej delikvencie

„Otázka vzniku, vývoja a príčin delikvencie mládeže je veľmi zložitá a dodnes nemáme vedeckú teóriu, ktorá by vystihla všetky príčinné vzťahy a súvislosti, určujúce rozvoj delikvencie. Zložitosť a ťažkosť riešiť problém delikvencie mládeže je popri inom i v tom, že ju nemožno definovať jasne a jednoducho, nemožno ju priradiť len k rodine, ktorá má na dieťa najväčší vplyv. Jednou z možných príčin môže byť podľa viacerých autorov obdobie dospievania, kedy u mladého človeka prebieha rad búrlivých zmien, nastáva telesná i pohlavná premena, nastupuje silný pocit vlastnej individuálnosti, vlastnej odlišnosti, zdôrazňovanie vlastného „ja“. Najväčšiu skupinu ťažkostí predstavujú faktory správania k dospelým ľuďom, rodičom a vychovávateľom, k požiadavkám, ktoré reprezentujú.“¹⁸

Ak nastane kríza dôvery najmä k rodičom, ktorí nedokážu dospievajúceho pochopiť a zotrvávajú na autoritatívnom prístupe, začnú ho priťahovať aj škodlivé vplyvy a pri vážnom narušení rodinných vzťahov sa dieťa nezriedka dostáva aj k protispoločenským mimorodinným skupinám.¹⁹

3.1 Juvenilná delikvencia a kriminalita

Pojem juvenilná delikvencia označuje široký okruh sociálne netolerovaných a zakázaných činov, ktoré páchajú osoby medzi 10. až 25. rokom života. Niektorí odborníci používajú pojem juvenilná delikvencia na označenie delikventného správania mladistvých od pätnásť do osemnásť rokov.

¹⁸ SEJČOVÁ, E. Kriminalita mladistvých a delikvencia maloletých. In: *Kriminalita mládeže a preventívno-výchovné pôsobenie*. Zborník príspevkov z pracovnej porady. Bratislava: 1997, s. 18.

¹⁹ HRONCOVÁ, J. Socializácia osobnosti a výchova. In: HRONCOVÁ, J. *Sociálna pedagogika*. Banská Bystrica : 2004, s. 72.

„Kriminalita (z lat. kriminalis – zločinný, crimes – zločin) je hromadným spoločenským javom. Hodnotenie činov ako trestných závisí od spoločnosti a jej ekonomicko-politickej štruktúry. Kriminalita sa v priebehu doby neustále mení. Rozlišuje sa kriminalita zjavná, ktorá je štátom registrovaná a kriminalita skrytá-latentná, o ktorej polícia, prokuratúra a sudy z rôznych dôvodov nevedia. Väčšina spáchaných trestných činov vychádza najavo a stáva sa predmetom trestného stíhania, časť však zostáva latentná. Na rozsah latencie kriminality má vplyv hlavne dôvera občanov v policajné orgány, obava z pomsty páchatel'ov, reakcie spoluobčanov na oznamovanie trestnej činnosti a kriminálna citlivosť v spoločnosti, ktorou sa rozumie miera tolerancie k porušovaniu zákonov.“²⁰

Kriminalita je sociálne podmienený jav hromadnej povahy, jej príčiny spočívajú v rozporoch a nedostatkoch každej spoločnosti i v osobných rysoch páchatel'ov. Vo väčšine priemyselne rozvinutých západných štátoch i v rozvojových krajinách dochádza v posledných desaťročiach k prudkému vzostupu kriminality. Tento vzostup je braný do súvislosti s procesmi industrializácie, urbanizácie, migrácie a demografickými zmenami. Medzi nové javy v kriminalite vo svete patrí terorizmus, organizovaný zločin, hospodárska trestná činnosť nadnárodných organizácií, nárast zločinnosti spojenej s drogami, trestné činy využívajúce alebo poškodzujúce počítače, ničenie životného prostredia, vandalizmus.²¹

„Rastúca kriminalita mládeže súvisí s absenciou autentického hodnotového systému, minimalizovaním možností voľnočasových aktivít. Ďalším faktorom je nepripravenosť mladej generácie na stratifikáciu spoločnosti. Mladí ju vidia iba ako sociálnu nerovnosť. V snahe vyrovnat' sa, dochádza ku kriminálnym činom. Kriminalita bezprostredne súvisí s rastúcou nezamestnanosťou, ale aj s

²⁰ POTOČÁROVÁ, M. Vytvárať podmienky pre morálnu obrodu spoločnosti. *Učiteľské noviny* 45. 1995. č. 23, s. 3. 1998. 464 s. 1.

²¹ Porov. SEJČOVÁ, Ľ. Kriminalita mladistvých a delikvencia maloletých. In: *Kriminalita mládeže a preventívno-výchovné pôsobenie*. Bratislava, Národné osvetové centrum, 1997. s. 6 – 28.

benevolenciou sociálnej politiky. 14-15-roční mladí ľudia opúšťajú školy a radšej berú podporu. Grupujú sa do skupín, z ktorých vzniká kriminálne podhubie.“²²

Platný trestný zákon č. 140/1961 Zb. v znení noviel uvádza v ustanovení § 11, že ten, „kto v čase spáchania činu nedovršil pätnásť rok svojho veku, nie je trestne zodpovedný“ a v ustanovení § 74 vymedzuje vekovú kategóriu mladistvých ako „osobu, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila pätnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku .V kriminologickej praxi sa okrem týchto vekovo vymedzených vekových kategórií rozlišujú kategórie deti (predškolského veku, mladšieho a staršieho školského veku) a termín mladí dospelí, čím sa myslia osoby, ktoré už dosiahli osemnásť rokov, ale nie sú staršie ako dvadsaťpäť rokov. Nevhodne mravne vybavený mladý človek býva pri páchaní trestnej či sociálno-patologickej činnosti často pod vplyvom silných skupinových mechanizmov. Nezriedka sa stáva, že páchatel' v určitej kriminogénnej situácii je vlastne súhrou okolností dovedený k uskutočneniu činu, ktorý by ho často samého ani nenapadol. Trestná činnosť je často výrazne spojená s potrebou mladých ľudí prežívať svoj čas v skupine vrstovníkov. Združovanie sa do priateľských skupín je prirodzená potreba mladých ľudí, ktorá napomáha k dotváraniu osobnosti mladého človeka v pozitívnom ale aj v negatívnom smere.“²³

„Protisociálna činnosť mladistvých je vo veľkom množstve prípadov páchaná v skupinách alebo dvojiciach. Typickými rysmi trestnej činnosti mladistvých je nedostatočná plánovitosť prípravy deliktu, ako aj neadekvátnosť ich konania, čo vyplýva na jednej strane z ich menších životných skúseností a výraznej mladíckej snahy dosiahnuť vytýčené ciele, nech už sú akejkol'vek podoby, na druhej strane z neschopnosti odložiť uspokojenie svojich potrieb na neskoršiu dobu. Medzi najčastejšie prejavy trestnej činnosti mládeže v modernej spoločnosti patrí vandalizmus.“²⁴

²² MATULA, Š. Máme syna v parte. *Rodina a škola*. Bratislava. 39. 1992. č. 4. s. 22-23.

²³ Porov. SEJČOVÁ, E. Negatívne spoločenské javy v súvislosti s mládežou. In: *Slovensko a deti '99*. Bratislava, Slov. výbor UNICEF, 1999. s. 98 - 111.

²⁴ ČIRTKOVÁ, L. Zvláštnosti sociálne patologického vývoje u dievok. In: *Mládež a spoločnosť*. R. 3. Č. 1/1997. s. 17-28.

Schneider tento termín definuje ako „úmyselné, ničiace a poškodzujúce konanie, ktoré sa javí ako nezmyselné a neúčelné, nihilistické a iracionálne, lebo jeho motív je spoločnosťou pokladaný v pomere ku spôsobenej škode za triviálny a absurdný, ktorý však pre páchatel'a môže mať určitý význam. Ďalším agresívnym javom je šikanovanie, ktoré sa často vyskytuje u mladistvých, ale aj u ďalších vekových skupín mládeže v podmienkach určitých relatívne izolovaných prostredí (internáty, vojenské útvary, nemocnice a i.).²⁵

3.2 Hlavné faktory vzniku detskej delikvencie

Je veľmi ťažké stanoviť podiel dedičnosti a vonkajších faktorov na formovaní osobnosti a jej prípadné poruchy. Vychovateľnosť detí a mládeže vyjadruje vlastne mieru možností výchovy jednotlivca pôsobením všetkých spoločenských inštitútov (rodina, škola, širšie sociálne prostredie, médiá). Extrémne preceňovanie dedičnosti vedie k pedagogickému pesimizmu, ale nie je správny ani predpoklad, že človek je pri narodení "tabula rasa".

3.2.1 Biologické faktory

K biologickým faktorom zaraďujeme základný genetický potenciál, škodlivé faktory, ako napr. toxické látky (alkohol, nikotín, drogy), infekcie matky v tehotenstve, ionizujúce žiarenie, rozdielny Rh faktor, cukrovka rodičov, úrazy a mechanické poškodenie, silný stres, stavy vzniknuté z nedostatku kyslíka a iné. Všeobecne možno povedať, že vplyv škodlivých faktorov je o to výraznejší, o čo ranejšie štádium vývoja dieťaťa postihne. Treba zdôrazniť, že biologické faktory sú vždy nutne prepojené s faktormi psychogénnymi a sociogénnymi.

²⁵ Porov. ONDREJKOVIČ, P. Socializácia a subkultúra mládeže. In: *Zborník zo seminára Quo vadis výchova? Výchova k prosociálnosti versus sociálno-patologické javy*. 1. vyd. Bratislava, IUVENTA 1997. s. 12-18.

3.2.2 Psychologické faktory

Medzi psychologické faktory, ktoré majú výrazný vplyv na vzniknuté príčiny detskej delikvencie sú najčastejšie intelekt, poruchy osobnosti a neurotické poruchy.

Inteligencia je významnou mierou daná geneticky, ale nesmierne dôležitým faktorom je intenzita a spôsob jej rozvíjania. Dieťa vystavené emočnej a zmyslovej deprivácii bude aj pri dobrom intelektu vykazovať nižšie schopnosti, naopak aj menej nadané dieťa, povrchne primerane stimulované, dosiahne pravdepodobne veľmi dobrú úroveň spoločenského uplatnenia.

Poruchami osobnosti, skôr označovanými psychopatia, rozumieme určité nevýhodné spektrum osobnostných vlastností, ktoré negatívne ovplyvňujú buď jedinca samotného, napr. u závislej, úzkostnej alebo schizoidnej osobnosti. Porucha osobnosti je do značnej miery podmienená geneticky a len čiastočne môže byť usmerňovaná výchovnými vplyvmi.

Ďalším psychologickým faktorom sú aj neurotické poruchy, ktoré zahŕňajú najmä emočnú oblasť, prejavujú sa najčastejšie zvýšenou pohotovosťou k úzkostným prejavom, osobnou neistotou, rôznymi fóbiami a zníženou iniciatívou v spoločenských kontaktoch. Neurotické poruchy do značnej miery znižujú kvalitu každodenného života, trpia nimi ale predovšetkým ich nositelia sami. Sklony k delikvencii u týchto osôb nie sú významnejšie odlišné od bežnej populácie. Zjednodušene možno povedať, že neurotickí jedinci majú toľko problémov sami so sebou, toľko rôznych obáv a starostí, že sa k delikventnej činnosti dostávajú skôr náhodou alebo pod tlakom a sami nebývajú iniciátormi.

3.2.3 Sociálne faktory

Pod pojmom sociálne faktory rozumieme v prvom rade rodinné prostredie, školské prostredie, rovesníkov dieťaťa a v neposlednom rade samotnú ľudskú spoločnosť.

Rodina je prvým a základným sociálnym prostredím človeka. Rodičia sú pre deti najväčšou prirodzenou autoritou, podľa nich sa učí žiť a napodobňuje ich správanie, konanie a zvyky. Prostredníctvom rodičov sa dieťa zoznamuje so svetom a so spoločnosťou. Negatívne vzory v rodine, zanedbávanie, ale aj neprimerane ochranárska výchova môžu sťažiť harmonický rozvoj osobnosti a byť príčinou budúcej delikvencie.

Dôležitú úlohu tu zohráva aj škola a školské prostredie. Škola je významným bodom vo vývoji každého dieťaťa. Život v škole je pevne organizovaný, jednotlivé činnosti majú pravidelný rytmus, miesto egocentrického správania sa vyžaduje spoluúčasť na živote triedneho kolektívu, vzájomná pomoc a iniciatíva v organizovaných činnostiach. Dochádza k dôležitým pokrokom v rozvoji osobnosti žiaka a poznávacích procesov. Učiteľ je novou autoritou, ktorá preberá značnú zodpovednosť za rozvoj mravného správania dieťaťa, žiaci sú kolektívom, ale súčasne aj konkurentmi v úsilí o získanie svojho postavenia a obľuby u vyučujúcich. Čoraz častejšie sa však stretávame so šikanovaním v školskom prostredí, čo môže v budúcnosti viesť k príčinám delikventného správania. Dobrý učiteľ by mal vo svojej triede vedieť šikanovanie zavčas rozpoznať a zjednať nápravu. Cieľavedomé a systematické usmerňovanie žiaka v priebehu školského veku má veľký význam pre formovanie jeho osobnosti.

Veľmi dôležitým faktorom je aj vzťah dieťaťa k svojim rovesníkom. Tento vzťah prechádza rôznorodým vývojom a jeho význam sa zosilňuje od mladšieho školského veku, keď je dieťa už schopné nadväzovať pevnejšie priateľské väzby. Rodičia by sa preto mali zaujímať aj o priateľov svojho dieťaťa a vedieť svoje dieťa usmerniť aj v tejto oblasti.

Okrem najbližšieho sociálneho prostredia, teda rodiny a školy, je vyvíjajúca sa osobnosť ovplyvnená aj širším sociálnym začlenením. Spoločnosť zasahuje do života jedinca už od raného detstva. Problémom súčasnej doby je často negatívny vplyv médií, reklamami povzbudzovaný konzumný spôsob života, bežné zaradovanie programov s akčnou tematikou, ktoré môže vo vedomí detí vytvárať presvedčenie, že smrť je len "ako", katastrofy sú senzáciami a násilnosti ospravedlnením ich prípadných sklonov k agresivite. Nadmerné sledovanie televíznych programov a hranie nevhodných počítačových hier ubíja v deťoch iniciatívu, tvorivosť a spontánnosť. K morálnej deformácii dieťaťa prispieva čoraz viac bezcitnejší bulvár.

Podrobnejšie sa tejto problematike budeme venovať v nasledujúcej kapitole.

3.3 Legislatíva a právna úprava detskej delikvencie v SR

Na Slovensku sa ústavná výchova rieši v troch zákonoch – v Zákone o školských zariadeniach č. 279/1993 Z. z. (zariadenie patriace pod školstvo – diagnostické centrum a prevýchovné zariadenie), Zákone o sociálnej pomoci č. 195/1998 Z.z. (zariadenie v pôsobnosti sociálneho rezortu – detský domov, domov sociálnych služieb pre deti a vzniknutie krízového strediska) a Zákone o sociálno-právnej ochrane a sociálnej kuratele č. 305/2005 Z. z. (spôsob nariadenia ústavnej starostlivosti, sledovanie jej účelnosti, ukladanie výchovných opatrení, výchova a starostlivosť realizovaná v náhradnej rodine – od profesionálnej po pestúnstvo). I. Emmerová upozorňuje, že „niektoré spôsoby intervencie školy sú vhodné len pre určité poruchy správania, určité prostredie a pre určitý typ učiteľa a žiaka.“²⁶

Preto je potrebné závažnejšie prípady nahlásiť Policajnému zboru SR či sociálnoprávnej ochrane detí a mládeže a sociálnej kuratele v danom meste.

²⁶ EMMEROVÁ, I. 2009. Triedny učiteľ a jeho úlohy v prevencii porúch správania žiakov. In: *Prevencia*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, 2009. č.2. s. 19 - 24.

Zariadenia výchovnej prevencie podľa zákona o školských zariadeniach 279/1993 Z. z. § 10 ods.1: „Poskytujú odbornú pomoc deťom s narušeným psychosociálnym vývinom za súčasnej práce s rodinou s cieľom zlepšiť a zachovať jej funkcie. Činnosť preventívnych zariadení je zameraná na ochranu detí pred sociálno-patologickými javmi.“²⁷

Smiková a Kopányiová (2006) tvrdia, že odborná pomoc deťom sa realizuje v troch rezortoch – školskom, sociálnom a zdravotníckom. Ide o inštitúcie, ktoré by sa mali podieľať jednak na identifikácii ohrozenia zdravého vývinu dieťaťa, jednak by mali byť poradenským inštitúciami v „prvej línii“ buď na základe vlastných zistení, alebo na základe požiadavky zákonného zástupcu dieťaťa. Každá inštitúcia by sa mala svojím dielom podieľať aj na depistáži ohrozených, postihnutých, resp. problémových detí. Býva to v prípadoch, kedy je situácia alebo správanie dieťaťa ohrozujúce buď pre dieťa samotné, alebo pre jeho okolie. Zdá sa vtedy, že je potrebné „vytrhnúť“ dieťa na istý čas z prirodzeného prostredia a pracovať s ním v kontrolovaných a izolovaných podmienkach. Dôležité miesto v prevencii porúch správania v spolupráci so základnými a strednými školami zohrávajú špeciálne výchovné zariadenia, ktorých pôsobnosť a úlohy upravuje vyhláška Ministerstva školstva SR č. 323 z roku 2008. V nej sa pod týmito zariadeniami rozumejú liečebno-výchovné sanatórium, diagnostické centrum a reedukačné centrum.

Forma pobytu v diagnostickom centre sa realizuje na základe rozhodnutia orgánu sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo súdu:

výchovné opatrenie– opatrenie, ktoré sa vydáva spravidla na dobu šiestich mesiacoch a predstavuje aj preventívne opatrenie, po jeho uplynutí dieťa ide väčšinou naspäť do domáceho prostredia;

predbežné opatrenie – predchádza definitívnemu nariadeniu ústavnej starostlivosti. Trvá rôzne dlhý čas a pri rozhodovaní o nariadení ústavnej

²⁷ SMIKOVÁ, E. – KOPÁNYIOVÁ, A. Poradenské a preventívne zariadenia. In: M. Zelina (Ed.) *Poruchy správania a učenia*. Bratislava, Raabe, 2006.s. 1-16.

starostlivosti sa súd riadi priebehom predbežného opatrenia, vyjadrením diagnostického centra a záujmom rodiny o zrušenie predbežného opatrenia;

□ **ústavná starostlivosť** – realizuje sa na základe súdneho rozhodnutia, deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou idú z diagnostických centier po absolvovaní diagnostiky do detských domovov, resp. do reedukačných domovov pre deti alebo mládež, kde sa realizuje dlhodobá ústavná starostlivosť,

□ **ochranná výchova** – nariaďuje sa deťom, ktoré páchali závažnú trestnú činnosť, je ekvivalentom ústavnej starostlivosti so sprísnenými podmienkami.²⁸

Na Slovensku máme dva typy špeciálnych výchovných zariadení a to: zariadenia výchovnej prevencie a zariadenia náhradnej výchovy.

Zariadenia výchovnej prevencie

Centrum výchovnej a psychologickkej prevencie sa zameriava na univerzálnu a selektívnu prevenciu porúch správania predovšetkým ambulantnou formou. Špeciálnou výchovnou a psychologickou starostlivosťou (individuálnou a predovšetkým skupinovú) sa snažia systémovo pôsobiť na osobnosť dieťaťa a jeho sociálne prostredie (rodinu, školu, kamarátov). Časťou práce centier výchovnej a psychologickkej prevencie sú letné tábory pre deti s poruchami správania. Dieťa navštevuje takéto zariadenie so súhlasom rodiča. Centrá môžu byť súčasťou pedagogicko-psychologických poradní, môžu existovať samostatne alebo ako súčasť diagnostického centra, resp. liečebno-výchovného sanatória.

Problémy, s ktorými sa môžeme obrátiť na CVPP sú: Záškoláctvo, asociálne správanie, antisociálne správanie, maladaptívne správanie, delikvencia, narkománia, agresor šikanovania, negativizmus, nedisciplinovanosť a pod. Centrum výchovnej a psychologickkej prevencie v úzkej spolupráci s rodinou a

²⁸ HUDEČKOVÁ, V. Špeciálne výchovné zariadenia. In: M. Zelina (Ed.) *Poruchy správania a učenia*. Bratislava: Raabe, 2006.s..1-36

prirodzeným sociálnym prostredím poskytuje špecifickú sociálnu, psychologickú a liečebno-výchovnú starostlivosť deťom ohrozeným sociálno-patologickými javmi zvyčajne ambulantnou formou.

Liečebno-výchovné sanatórium sa zameriava na diagnostikovanie a nápravu porúch učenia, porúch aktivity a pozornosti, rozvoj schopností a reedukáciu niektorej z foriem závislostí vrátane prevencie ich vzniku. Organizuje aj záujmovú činnosť detí so zreteľom na ich vek, potreby, záujmy, či na budúce povolanie. Zriaďujú sa spravidla osobitne pre rôzne vekové kategórie a typy porúch správania. Poskytujú dlhodobú špecializovanú liečebno-výchovnú, psychoterapeutickú, psychologickú a špeciálno-pedagogickú starostlivosť. Deti sa do týchto zariadení prijímajú na základe žiadosti rodiča alebo kmeňového zariadenia náhradnej inštitucionálnej výchovy, v ktorom prebieha ústavná výchova dieťaťa. Liečebno-výchovné sanatórium poskytuje psychologickú, psychoterapeutickú, výchovnú a zdravotnú starostlivosť deťom s narušeným psychosociálnym vývinom, u ktorých ambulantná starostlivosť nevedla k náprave. LVS sú zariadenia pobytové alebo denné. Deti sa do LVS prijímajú na základe žiadosti zákonného zástupcu dieťaťa. Pred nástupom sa medzi zákonným zástupcom a LVS uzatvára dohoda, ktorá špecifikuje podmienky pobytu a formy spolupráce rodičov s LVS. Rodičia a deti sa na pobyte finančne podieľajú tým, že hradia stravnú jednotku a iné poplatky podľa konkrétneho zariadenia a potrieb dieťaťa ako napr. vreckové, lieky, cestovné a pod.²⁹

Diagnostické centrum sa zameriava na špeciálno-pedagogickú diagnostiku s cieľom zistenia aktuálneho stavu vzdelanosti a reedukácie, vedomostí, zručností, schopností a návykov a na určenie vhodných postupov vedúcich k ich náprave. Počas pobytu dieťaťa poskytuje aj odborné služby rodičom dieťaťa alebo inej fyzickej osobe než rodičovi, ktorá má dieťa zverené do osobnej alebo do pestúnskej starostlivosti a súrodencom dieťaťa formou individuálnych alebo skupinových stretnutí, s cieľom aktívne ich zapojiť do diagnostického,

²⁹ HUDEČKOVÁ, V. Špeciálne výchovné zariadenia. In: M. Zelina (Ed.) *Poruchy správania a učenia*. s. Bratislava: Raabe, 2006.s.1-36

reedukačného a resocializačného procesu. Hudečková uvádza, že hlavná náplň činnosti diagnostického centra sa zmenila zákonom 305/2005, kedy prestalo plniť úlohu odbornej diagnostiky pre mládež s nariadenou ústavnou výchovou s cieľom rozhodnutia o ďalšom prevýchovnom postupe a stalo sa samostatným určeným na psychologickú, psychoterapeutickú a výchovnovzdelávaciu starostlivosť deťom na základe žiadosti zákonného zástupcu prípadne detského domova, tieto pobyty trvajú spravidla tri mesiace. Na základe rozhodnutia súdu o uložení výchovného opatrenia, predbežného opatrenia alebo ochrannej výchovy, tieto pobyty trvajú spravidla šesť mesiacov. V diagnostickom centre sa v štvortýždňových intervaloch organizuje rodičovské skupinové stretnutie s hodnotiacim, poradenským a terapeutickým programom. Dopĺňa sa individuálnou prácou s rodinou podľa potreby.

Diagnostické centrá sa vo svojej činnosti zameriavajú na dve dôležité úlohy: uskutočňujú dôkladnú diagnostiku psychologickú, špeciálnopedagogickú, sociálnu a zdravotnú. Druhou zložkou starostlivosti je prevýchovná a psychoterapeutická starostlivosť. Výsledkom ich činnosti je buď vrátiť dieťa po trojmesačnom až šesťmesačnom pobyte naspäť do domáceho prostredia (v prípade dobrovoľných pobytov a výchovných opatrení), alebo dieťa umiestniť (v prípade súdom nariadenej formy ústavnej starostlivosti) do detského domova či reedukačného domova, kde potom prebieha prevýchova dlhší čas. Z hľadiska veku sa diagnostické centrá rozdeľujú na diagnostické centrá pre deti (DCD) a diagnostické centrá pre mládež (DCM).

Zariadenia náhradnej výchovy

Reedukačné centrum sa zameriava na reedukáciu sociálne, mravne a emocionálne narušených detí, u ktorých boli zistené také nedostatky ako v sociálnej prispôsobivosti, v osobnostných vlastnostiach a charakterovom vývine, že ich výchova a vzdelávanie v iných zariadeniach alebo v prirodzenom rodinnom

prostredí by nevedli k náprave. Reedukačné centrum poskytuje deťom výchovu a vzdelávanie zamerané na optimalizáciu ich psychosociálneho vývinu, odstraňovanie porúch správania a vytvorenie predpokladov na osobnostnú a sociálnu integráciu. Pod pojmom zariadenie náhradnej výchovy rozumieme reedukačné domovy pre deti – RDD (12 – 15 rokov) alebo pre mládež – RDM (15 – 18 rokov). Úlohou reedukačného domova pre deti alebo mládež je výchova sociálne a mravne narušených detí a mladistvých, u ktorých boli zistené také závažné nedostatky v sociálnej prispôsobivosti, v osobnostných vlastnostiach a charakterovom vývine, že ich výchova sa nedá zvládnuť v iných zariadeniach. RDM svoju výchovnú starostlivosť dopĺňa prípravou na povolanie.

1. Reedukačný domov pre deti (12 - 15 rokov)
2. Reedukačný domov pre mládež (15 – 18 rokov)
3. Zariadenie pre matky s deťmi.

4 NEGATÍVNE JAVY SPOJENÉ SO ŠKOLSKOU DOCHÁDZKOU

4.1 Negatívne javy školskej dochádzky

V každej činnosti ľudskej spoločnosti sú jasne stanovené pravidlá a hranice sociálneho správania. Vo všetkých demokratických štátoch sú ústavou stanovené práva a povinnosti občanov, aj v našej ústave je zakotvené právo občanov na vzdelávanie. Podmienky vzdelávania presne stanovuje školský zákon. Povinná školská dochádzka začína v šiestom roku dieťaťa a zápisom dieťaťa do prvej triedy a končí dovŕšením 16.roku. Po prijatí do prvého ročníka základnej školy musí predškolač spĺňať základné podmienky, tzv. školskú zrelosť.

Na školách pracujú poradenské skupiny, ktoré spoločne s pedagógmi vyhľadávajú rizikové skupiny žiakov, robia prevenciu a poskytujú najlepšiu cestu integrácie problémových žiakov. Vzdelávacie programy školských metodikov sa zameriavajú predovšetkým na prevenciu vzniku sociopatogénnych javov.

4.2 Delenie negatívnych javov

Zisťovanie porúch správania dieťaťa je zložitý proces, ktorým sa zaoberajú špecialisti, ale aj pre nich je veľakrát veľmi ťažké rozlíšiť hranicu medzi normálnym správaním a poruchami správania.

Výchova v rodine zohráva najdôležitejšiu a nenahraditeľnú úlohu, deti napodobňujú správanie svojich rodičov a to aj negatívne. Najvhodnejší spôsob výchovy je ten, keď rodičia určia jasné a pevné pravidlá deťom a snažia sa v nich rozvíjať svedomitosť, zodpovednosť a nezávislosť sebavedomia.³⁰

³⁰ TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál, 2001.s.126

Z pedagogického hľadiska sú poruchy správania začlenené do etopédie. Etopédia je špeciálny pedagogický odbor, ktorý úzko spolupracuje so psychológiou, neurológiou, sociológiou, kriminológiou a všeobecnou pedagogikou. Disociálne správanie sa najčastejšie prejavuje priestupkami v rodine alebo v škole. Tieto poruchy často prichádzajú v určitom vývojovom období a veľakrát samy vymiznú. Asociálne správanie je v rozpore so spoločenskou morálkou a títo jedinci sa odlišujú od sociálneho priemeru. Prejavuje sa agresívnym správaním, ničením majetku, krádežami a podvádzaním.³¹

V školách je najviac rozšírená šikana a záškoláctvo. Táto forma úchylky si vyžaduje špeciálny pedagogický prístup a ústavnú starostlivosť v špeciálnych výchovných zariadeniach a terapeutických komunitách. Do prejavov antisociálneho správania sa zahŕňa akákoľvek trestná činnosť, krádeže, lúpeže, vraždy, vandalizmus a sexuálne delikty.

V priebehu svojho vývoja sa dieťa učí diferencovať žiaduce a nežiaduce správanie. Zo začiatku pri týchto procesoch dohliadajú rodičia, s odstupom času sa dieťa identifikuje samo. Signálom dosiahnutia tohto štádia socializácie je schopnosť reagovať pocitom viny, keď dieťa urobí niečo, o čom vie, že je to nesprávne a nežiaduce.³²

Pre ucelený prehľad o rizikách vzniku negatívnych javov musíme tiež poznať skryté faktory a ich súvislosti, rodinu, atmosféru, ciele a hodnoty rodiny, rodinné vzťahy a základné atribúty rodiny. Situácie, ktoré akýmkoľvek spôsobom negatívne ovplyvňujú školskú dochádzku, alebo sa nezlučujú so správaním v danej spoločnosti, sú nežiaduce a spoločnosť proti nim musí bojovať.

Sú to tieto aspekty:

- šikanovanie, kriminalita,
- záškoláctvo,
- vylúčenie zo školy,
- stres,

³¹ KREJČÍŘOVÁ a kol., Olga. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Praha: 2002.s. 52

³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*, Praha, 1997.s.47

- zneužitie,
- prežívanie hlbokého zármutku.³³

Ďalšími javmi sú asociálne správanie a neposlušnosť, dieťa sa správa asociálne, stáva sa agresívne voči ľuďom i zvieratám, ďalej môže ničiť majetok, podvádzať i kradnúť. Dieťa tiež šikanuje svoje okolie a zastrahuje ostatné deti.

4.3 Zanedbávanie povinnej školskej dochádzky a príčiny záškoláctva

Povinná školská dochádzka sa vo všeobecnosti plní v základných školách, v stredných školách a v školách pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Desaťročnú povinnú školskú dochádzku musia absolvovať všetky deti po dosiahnutí:

- *stanoveného veku* – začína začiatkom školského roka, ktorý nasleduje po dni, keď dieťa dovŕši 6. rok veku,
- *školskej spôsobilosti* – ide o súhrn psychických, fyzických a sociálnych schopností, ktorý dieťaťu umožňuje stať sa žiakom a je predpokladom absolvovania výchovno-vzdelávacieho programu základnej školy.

Podľa ustanovenia § 19 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) (ďalej len „zákon č. 245/2008 Z. z.“) nie je možné oslobodenie detí od povinnej školskej dochádzky.

Zanedbanie povinnej školskej dochádzky je stav, keď dieťa má neospravedlnených viac ako 15 vyučovacích hodín v jednom kalendárnom mesiaci. Ďalej zákon stanovuje, že ak sa dieťa alebo žiak nemôže zúčastniť na výchove alebo vzdelávaní v škole alebo v školskom zariadení, jeho zákonný

³³ KYRIACOU, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole, Praha: Portál, 2005.s.123

zástupca alebo zástupca zariadenia je povinný oznámiť škole alebo školskému zariadeniu bez zbytočného odkladu príčinu jeho neprítomnosti.

Za dôvod ospravedlniteľnej neprítomnosti dieťaťa alebo žiaka sa uznáva najmä:

- choroba, prípadne lekárom nariadený zákaz dochádzky do školy,
- mimoriadne nepriaznivé poveternostné podmienky alebo náhle prerušenie premávky hromadných dopravných prostriedkov,
- mimoriadne udalosti v rodine,
- účasť dieťaťa alebo žiaka na súťažiach.³⁴

4.3.1 Vonkajšie príčiny odvodené od rodinného prostredia

„Rodina je prvým sociálnym prostredím, do ktorého sa dieťa narodí.“³⁵ Je súhrnom vedomých a nevedomých podnetov, pôsobiacich na utváranie osobnosti dieťaťa a má prioritné postavenie pre rozvoj jedinca. Väčšina mravných vlastností, názorov a štýlu života je u detí ovplyvnená spôsobom rodinnej výchovy. Učiteľ národov J. A. Komenský požadoval, aby bol človek vychovávaný a vzdelávaný už od samého narodenia. Radil rodičom, aby sa svojim deťom venovali už od najútlejšieho veku a tak dali základ k ich zdravému telesnému vývoju, aby ich vychovávali k pracovitosti a podporovali rozvoj ich dobrých povahových vlastností. Potreba cieľavedomej a systematickej výchovy je aktuálna aj v súčasnosti. Priaznivé rodinné prostredie umocňuje zámerné výchovné pôsobenie rodičov a zvyšuje tak účinnosť výchovy v rodine. V dnešných rodinách je rozhodujúci význam kladený na charakter vzťahov medzi jednotlivými členmi rodiny a vo všeobecnosti rodinná atmosféra a životný štýl rodiny. Je prirodzené, že v každej rodine existujú aj nezhody a problémy. Je však veľmi dôležité, aby ich

³⁴ LEDNICKÁ, J. Záškoláctvo. In: *Sociálne vzťahy a problémy na školách*. Bratislava, Raabe, 2007, dostupné na <http://www.poradnavt.sk/dokumenty/zaskolactvo.pdf>.

³⁵ HRONCOVÁ, J., HUDECOVÁ, A., MATULAYOVÁ, T. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: UMB, 2000. s. 77.

rodičia riešili bez prítomnosti detí. To zvyšuje autoritu rodičov u detí a posilňuje kladný príklad starších členov rodiny.³⁶

Máloktoľ rodič si uvedomuje, že namiesto okrikovania, trestania slovom alebo skutkom by mal svoje dieťa sprevádzať skôr láskavým, taktným a trpezlivým pochopením. Iba tak umožní svojmu dieťaťu, aby sa riadilo vlastnou, prirodzenou a vrodenu múdrosťou detstva, ktorá sa dopraví do dospelosti s najmenšími škodami a duševnými úrazmi. Dobrá výchova by mala byť aj zamestnávajúca. Veď dieťa okrem práva na lásku potrebuje mať aj úlohy a cieľ. Za ich splnenie očakáva hodnotenie, ktoré mu pomáha na ceste sebahľadania, sebautvárania a sebauplatnenia.³⁷

Na spôsob výchovy v rodine pôsobí celý rad faktorov, napríklad sociálne postavenie rodičov, ich vek, vzdelanie a kultúrnosť, početnosť rodiny, mravné kvality rodičov, spôsob ich spolužitia ale hlavne kvalita rodinnej výchovy. Negatívne pôsobí na výchovu striedanie rôznych spôsobov výchovy a nejednotnosť výchovného pôsobenia rodičov, kedy sú raz neprímerane prísni, inokedy nadmieru zhovievaví, alebo ľahostajní.

Negatívne pôsobí na záškoláctvo zamestnanosť rodičov, či smennosť ich práce. Spôsobuje to, že vzhľadom k jednostrannému zameraniu rodičov na profesijné a ekonomické aktivity, nemajú na výchovu svojich detí čas, deti často ostávajú bez kontroly. Rodičia nesledujú s kým sa deti kamarátia, či sú členmi nejakej party.

Rastie tiež ľahostajnosť rodičov k svojim deťom, čo má za následok oslabenie citových väzieb. Niektoré deti sú dlhé večery samy doma, rodičia ich nechávajú bez dozoru. Takýmto rodičom je ľahostajné, že po ich odchode odchádzajú deti von za kamarátmi, kde sa často združujú v negatívnych skupinách. Tieto deti bývajú väčšinou zanedbávané a chýba im citové puto. Tieto deformované citové vzťahy sa môžu prejaviť v rôznych podobách, či poruchách

³⁶ HAMAROVÁ, J. – HOLKOVIČ, E. *Výchova v rodine*. Bratislava: Smena, 1986, s. 123.

³⁷ KOPČANOVÁ, D. Plusy a mínusy rodičovskej výchovy. In: *Vychovávateľ*. Roč. 50, 2004, č. 9, s. 10.

správania, ako je záškoláctvo, klamanie, neposlušnosť, nezodpovednosť, nedostatok zmyslu pre osobnú hygienu, odrážajú sa i vo vzťahu k spolužiakom.

Existuje tiež skupina detí, ktorá nie je na školu pripravená. V predškolskom veku im rodičia či prarodičia splnili každé želanie. Tieto deti nemali žiadne povinnosti, nezískali žiadne skúsenosti s prekonávaním problémov, nemajú odolnosť voči stresovým situáciám a prekonávaní prekážok. Takéto deti bývajú nesamostatné a často sa dostávajú v škole do konfliktov s učiteľom. Situácia sa môže stupňovať tak, že žiak odmieta chodiť do školy a rieši svoje problémy záškoláctvom.

Ďalším negatívnym výchovným prostriedkom je to, že rodičia často nechávajú svoje deti bez dozoru pri pozeraní TV a za PC. Nezaujímajú ich kvalita programov, kde je často zločinec hlavnou postavou a kde je brutalita a násilie prezentované ako spoločenská norma. Negatívny vplyv médií a brakovej literatúry sa potom zákonite odráža na psychike a celkovej výkonnosti žiakov. Deti sú v škole unavené, prichádzajú neskoro na vyučovanie, zhoršuje sa ich prospech a správanie. Táto vzniknutá situácia môže viesť až k záškoláctvu.

Záškoláctvo a úteky z domova signalizujú tým vážnejšiu poruchu osobnosti dieťaťa alebo patológiu rodiny, čím mladšie dieťa sa ich dopúšťa. Nutné je odlišiť ho od fóbií alebo vyhýbania sa škole u detí so silnou separačnou úzkosťou.

Rodičia nemajú záujem o výchovu detí, nepoznajú výchovné štýly, majú nezodpovedný postoj k povinnostiam i k vzdelávaniu svojich detí. Nevenujú deťom dostatočnú pozornosť, nezaujímajú sa o školské povinnosti a nemajú snahu pomáhať svojim deťom v príprave na vyučovanie. V rodinnom prostredí, kde sú problémy medzi rodičmi, sú pre deti nevhodným príkladom. Deti chcú spôsobiť rodičom problémy napríklad aj tým, že nechodia do školy. Záškoláctvo sa môže vyskytnúť vo viacdenných, napríklad rómskych rodinách, i v rodinách s nižšou sociálnou a kultúrnou úrovňou. Zákon o pomoci v hmotnej núdzi umožňuje potrestať rodičov odobratím sociálnych dávok v prípade opakovanej absencie dieťaťa v škole, čím čiastočne rieši túto situáciu.

4.3.2 Pôvod vonkajších príčin záškoláctva v školskom prostredí

Škola predstavuje pre žiaka pracovné prostredie, v ktorom trávi väčšiu časť dňa, kde získava potrebné vedomosti, zručnosti a návyky. Je všeobecne známe, že tieto vedomosti, zručnosti a návyky sa osvojujú lepšie v tom prípade, ak má žiak vytvorený kladný vzťah ku škole a školským povinnostiam. Niektoré deti sa učia rady, tešia sa do školy a školské povinnosti si plnia riadne a zodpovedne. Tieto deti nemávajú v škole problémy a riadne prospievajú. Existujú však aj také deti, ktoré školu odmietajú. Vytvoril sa v nich negatívny vzťah ku škole, vyučovaniu, vystupňovaný až k odporu a tým často vedúci k záškoláctvu.

M. Vágnerová, ako uvádza Vocilka, delí príčiny odporu k škole do troch skupín:

1. Zlé prispôsobovanie sa školskému režimu sa prejavuje u nezrelého dieťaťa, ktoré nie je schopné znášať obmedzenia a podriaďovať svoju činnosť ostatným, nerešpektuje autoritu.

2. Nechuť k školskej práci, ktorá vychádza z nízkej úrovne rozumových schopností alebo iných špecifických porúch, ako napr. dyslexia, alebo porucha reči.

3. Porucha medziľudských vzťahov v škole, kde je, alebo negatívny vzťah k učiteľovi, alebo neprijatie detským kolektívom, ktorý môže dieťa zosmiešňovať, alebo týrať.³⁸

Školskej dochádzke sa vyhýbajú aj deti s autistickými rysmi, ktoré veľmi ťažko nadväzujú priateľské vzťahy, majú problémy s adaptáciou v kolektíve, pretože sú často terčom posmechu pre svoje zvláštne správanie a rituály, deti so špecifickými poruchami učenia, ktoré sa často javia ako apatické až lajdácke. Na začiatku sa snažia vyvíjať úsilie a snahu o zlepšenie, no po opakovaných neúspechoch, výčitkách alebo trestoch zo strany rodičov a učiteľov sa objavuje ich nezaujem alebo odpor k škole, deti, ktoré sú označované ako problémové, ktoré

³⁸ VOCILKA, M. Nejčastejší příčiny záškoláctví. In: *Vychovávateľ*. Roč. 42. 1998. č. 3-4, s. 14.

nemajú snahu dosahovať lepšie výsledky v škole, nemajú pevnú vôľu a o nič sa nezaujímajú. Tlakom školy sa snažia vyhnúť práve záškoláctvom. Motívom ich neprítomnosti v škole nie je strach, ale nedostatočná zodpovednosť a pevná vôľa. Takýto záškolák netrávi získaný čas doma ale sa túla. Rodičia o tom, že dieťa nebolo v škole, veľakrát nevedia.

Záškolákmi môžu byť aj deti so školskou fóbiou, ktoré pociťujú neprimeraný strach a úzkosť z rôznych predmetov, osôb alebo situácií. Pokiaľ je to v súvislosti so školou, ide o tzv. školskú fóbiu. Ide tu o nezáujem o učebný odbor, alebo vyučovací predmet. Príčinou môžu byť adaptačné problémy spojené s prechodom na iný stupeň, alebo typ školy, nepedagogické, netaktné pôsobenie učiteľa (nespravodlivé hodnotenie, nezaujímavé vysvetľovanie, preťažovanie). Tieto situácie môžu spôsobiť, že sa žiaci začnú škole vyhýbať.³⁹

Školy musia minimalizovať záškoláctvo a to formou dokumentácie a komunikácie so zainteresovanými stranami. Základom pomôcť ohrozeným žiakom je zdokumentovanie a následné spracovanie dochádzky žiakov, vypracovanie a prijatie osnov, ktoré budú vyhovovať ich potrebám. Tieto faktory často vyplývajú z osnov alebo ducha školy a zo vzťahu medzi spolužiakmi a pedagógmi.

4.3.3 Vplyv prostredia rovesníckych skupín na záškoláctvo

Spolužitie medzi mladými ľuďmi je pre každého žiaka či študenta veľmi dôležité. Sociálna skupina pomáha utvárať mladému človeku pozitívny obraz o sebe, cíti sa v nej uvoľnený, je v nej často chápaný viac ako v rodine alebo v škole. Realizuje tam ciele, ktoré nemôže plniť v rodine alebo v škole. Medzi negatívne stránky niektorých rovesníckych skupín patrí ľahostajný postoj voči autoritám, sklon narúšať sociálne normy, zlomyseľnosť, brutalita. Sociálna skupina má silný vplyv na niektorých žiakov a študentov v procese rozhodovania sa. Ak sa mladý

³⁹ VOCILKA, M. Nejčastejší příčiny záškoláctví. In: *Vychovávateľ*. Roč. 42, 1998. č. 3-4. s. 12.

človek ocitne v situácii voľby ísť do školy, alebo nie, tento proces rozhodovania urýchli často sociálna skupina.

4.4 Osobnosť pedagóga a jeho úloha pri riešení záškoláctva

Záškoláctvo je samo o sebe asociálnym správaním a je vždy citlivým odrazom aktuálneho psychického stavu dieťaťa. Ak je príčinou záškoláctva konflikt jedinca s okolím (s rodičmi, učiteľmi, spolužiakmi) alebo pocit bezprávia, má učiteľ možnosť zohrať pozitívnu úlohu a tieto príčiny zmierňovať, popr. odstraňovať. Pre tieto účely by mal byť na každej škole výchovný poradca alebo psychológ. Avšak bohužiaľ, pre nedostatok financií, každá škola nemôže mať svojho psychológa, a tak býva jeden spoločný pre niekoľko škôl. Toto riešenie však nie je dostatočným a stráca aj na efektívnosti.⁴⁰

K hodnoteniu záškoláctva by sa malo pristupovať citlivo, čo následne ovplyvní aj spôsob potrestania žiaka. Ak je vnútorný nesúhlas alebo vedomie negatívneho jednania prítomné v hodnotovom registri žiaka, otvára sa učiteľmi široká možnosť výchovného pôsobenia. Žiak by mal nielen rozumovo, ale aj citovo prijať argumenty pedagóga a nemal by svoje správanie riadiť iba hľadiskom okamžitej výhodnosti a snahou o bezkonfliktný vzťah. U žiakov, u ktorých sa problémy v škole objavujú opakovane, slúži učiteľovi k výchovnému pôsobeniu i psychologické vyšetrenie a tzv. špeciálne pedagogické vyšetrenie. Pri každom hodnotení záškoláctva by mala byť pozornosť zameraná nielen na postih žiaka, ale ďalšie výchovné pôsobenie by malo mať preventívny charakter. Tu záleží na kvalite pedagogického personálu, aby pôsobil na celý komplex vlastností jedinca, nie iba na tie, ktoré viedli k vzniku záškoláctva.⁴¹

Z hľadiska učiteľa predstavuje záškoláctvo porušenie jedného zo základných pravidiel vymedzujúcich úlohu žiaka. Dieťa môže mať k takému

⁴⁰ AUGER, M-T. BOUCHARLAT, Ch. *Učiteľ a problémový žák*, Praha: Portál, 2005. s. 58

⁴¹ TRAIN, A. *Nejčastější poruchy chování dětí*, Praha: Portál, 2001.s. 84

správaníu rôzne dôvody. Porušenie povinnosti chodiť do školy je niečo iné ako jej odmietnutie. Záškoláctvo možno v niektorých prípadoch charakterizovať ako komplex obranného správania únikového charakteru a jeho cieľom je vyhnúť sa subjektívne neúnosnej záťaži, akou je v tomto prípade škola. Záškoláctvo môže mať príčinu v odlišnom socializačnom vývoji dieťaťa. Môže ísť o dôsledok prijatia úplne odlišného normatívu a hodnotového systému. Ak pre rodinu nepredstavuje škola žiadnu hodnotu, nebýva dieťa za záškoláctvo potrestané. Záškoláctvo nemusí byť len obranným mechanizmom. Veľakrát je nerešpektovaním sociálnych noriem. Môže byť výrazom neochoty, alebo neschopnosti akceptovať povinnosť, ktorá neprináša aktuálne uspokojenie. Niekedy vzniká ako dôsledok odlišného socializačného vývoja a je signálom trvalej zmeny adaptačných mechanizmov.⁴²

V triede môže záškoláctvo pôsobiť ako model správania, ktorý by mohli ostatné deti napodobňovať. V tomto prípade je dôležité jedinca izolovať, aby nedochádzalo k rozšíreniu a upevňovaniu nežiaducich javov. Všeobecne platí, čím ranejší vek záškoláka, častejšie a plánovanejšie záškoláctvo, tým menej je priaznivá prognóza nápravy.

⁴² AUGER, M-T. BOUCHARLAT, Ch. *Učiteľ a problémový žák*. Praha: Portál, 2005. s.65

5 MOŽNOSTI RIEŠENIA ZÁŠKOLÁCTVA A JEHO PREVENCIA

Z. Bakošová uvádza najčastejšie formy riešenia záškoláctva podľa miery ich využívania nasledovne:⁴³

- dohovor triedneho učiteľa,
- žiadna reakcia na neprítomnosť,
- rodičia poskytli deťom ospravedlnenky,
- deti falšujú ospravedlnenku,
- pokarhanie riaditeľom školy,
- pozvanie rodičov na pohovor,
- znížená známka zo správania,
- odporúčanie dieťaťa na pohovor do pedagogicko- psychologickkej poradne.

Základným predpokladom úspešnej prevencie a profylaxie porúch duševného zdravia je dôsledné využívanie psychologických poznatkov vo výchovno-vzdelávacom procese a uplatňovanie kladných pedagogických, didaktických a osobnostných vlastností učiteľa. Prístup k žiakom musí byť čo najkomplexnejší, lebo pri snahe nájsť zdroje problému žiaka, možno ľahko sklznúť do jednostranného pohľadu, napríklad prílišná živosť žiaka sa javí ako nedisciplinovanosť, hoci ide o príznak neurózy, povrchnosť a pasivita na vyučovaní môže pôsobiť ako nezáujem, pričom môže byť dôsledkom nesprávnej výchovy v rodine. Dôležité je vyhnúť sa unáhleným záverom o príčinách problémov, ktoré nebývajú izolované, ale spočívajú vo viacerých faktoroch. Učiteľ by mal vedieť, v akom sociálnom prostredí žiak vyrastal, aké výchovné podmienky ho formovali. V prípade, že zdroj konfliktovej situácie žiaka spočíva v rodine, zohráva dôležitú úlohu tak vhodný pedagogický prístup k žiakovi,

⁴³ BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: UK, 2005. s. 144.

zohľadňujúci jeho individuálne osobitosti a rodinnú situáciu, ako aj kontakt učiteľa s rodičmi. Medzi chyby, ktoré sa môžu v prístupe učiteľa k rodičom vyskytnúť, napríklad veľmi poučajúci tón, úradný prístup, odsudzujúce vyjadrovanie sa o dieťať, zdôrazňovanie jeho nedostatkov a zamlčovanie kladov, povýšenecký postoj učiteľa alebo poskytovanie neuvážených rád na základe nedostatočného preniknutia do problémov. Vo všetkých prípadoch porúch duševného zdravia je potrebné správne začlenenie žiaka do kolektívu, ktorý je významným činiteľom pri udržiavaní duševného zdravia a má podiel na formovaní osobnosti dieťaťa.

Z. Bakošová považuje možnosti riešenia problému záškoláctva v interdisciplinárnom prístupe, ktorý vyžaduje odstránenie časových, priestorových, inštitucionálnych a organizačných bariér.⁴⁴

To znamená, že okrem učiteľov by mala škola počítať pri riešení sociálno – patologických problémov aj s inými odborníkmi, internými zamestnancami školy. Nemožno učiteľa zaťažovať riešením sociálno – patologického problému a odpútať ho od jeho hlavnej pedagogickej činnosti. Ideálne by bolo mať všetkých odborníkov v jednej škole, to si však môže dovoliť len ekonomicky vyspelá krajina. No mať aspoň dvoch odborníkov by bolo optimálnym riešením, ako problémom predchádzať. Pretože ak sa problémy nahromadia, výsledkom budú deti „stratené duše“, ktorým sa bude dať len ťažko pomôcť a miesto prevencie problému budeme ekonomicky investovať do nápravno – výchovných zariadení.⁴⁵

5.1 Prevencia záškoláctva

Kľúčový význam v prevencii podľa Emmerovej zohrávajú rodina a škola, dva najsilnejšie socializačné činitele. Dodáva, že ich význam je nesmierne dôležitý najmä v primárnej prevencii.⁴⁶

⁴⁴ BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako študijný odbor. In: *Pedagogická revue*, 2000. č. 4. s. 368

⁴⁵ Tamtiež, s. 368.

⁴⁶ EMMEROVÁ, I. Aktuálne otázky spolupráce rodiny a školy v prevencii sociálno-patologických javov. 2006. In KIPS, M. – KOLDEOVÁ, L. (ed.): *Výchova, škola, spoločnosť - minulosť a*

Bakošová píše o uplatňovaní dvoch rovín cieľov výchovy:

- individuálnu
- celospoločenskú.⁴⁷

Výchova na individuálnej úrovni by mala smerovať k poznaniu návykov, zvykov, postojov, osvojenia si žiaducich rolí, je potrebné vytvoriť individuálny program pomoci, na pomoc žiakovi pochopiť samého seba, vlastných potrieb, záujmov, dôsledkov svojich činov, pomôcť kompenzovať nežiaduce návyky, k vytváraniu iných sociálnych vzťahov.

Na celospoločenskej úrovni je potrebné odstrániť vzniknutú bariéru, zabezpečiť týmto deťom kvalitnú výchovu. Ak ju nemôžu dostať v rodine, je treba ju uskutočniť prostredníctvom školy. Tu je potrebné vytvoriť jasné pravidlá, vytvoriť vhodnú atmosféru bez strachu a napätia. Je treba predchádzať príčinám záškoláctva vznikajúcich v škole, potreba vychovávať deti, pedagógov, rodičov ku kooperatívnemu správaniu, všimáť si okrajových jedincov, problémových žiakov, citlivo a uvážlivo trestať.

Ak sú rodina a škola dva najsilnejšie socializačné činitele, potom je veľmi dôležitá vzájomná spolupráca. Emmerová uvádza, že spolupracovať môžu rôznymi formami. Pri individuálnej forme ide o pozvanie rodičov do školy, návšteva v rodine, rozhovor, písomný styk. Pri kolektívnej forme hovorí o triednych schôdkach, dňoch otvorených dverí, besedách. Moje skúsenosti a skúsenosti starších kolegýň však hovoria o tom, že „problémoví“ rodičia sa takýchto aktivít a triednych schôdzok obyčajne nezúčastňujú, alebo len veľmi málo.⁴⁸

súčasnosť : Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, 2007. [cit. 2009-01-3]. Dostupné na <http://www.fedu.uniba.sk/index.php?id=2591>.

⁴⁷ BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava : Stimul, 2005, s. 220.

⁴⁸ EMMEROVÁ, I. Aktuálne otázky spolupráce rodiny a školy v prevencii sociálno-patologických javov. 2006. In KIPS, M. – KOLDEOVÁ, L. (ed.): *Výchova, škola, spoločnosť - minulosť a súčasnosť* : Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, 2007. [cit. 2009-01-3]. Dostupné na <http://www.fedu.uniba.sk/index.php?id=2591>.

Spolupráca rodiny a školy by mala byť založená na spoluúčasti detí na tomto vzťahu, aby dieťa pochopilo, že je účastníkom diania, mala by byť založená na efektívnej komunikácii, pri vzájomnej akceptácii, úcte a tolerancii. Spolupráca rodiny so školou napomáha k lepšiemu ozrejmovaniu potrieb dieťaťa, viac informácií zabezpečuje pocit dôvery zlepšuje sa vzťah rodičov ku škole, samotní žiaci sú viac motivovaní, keď vidia rodičov a učiteľa spolupracovať.

Učiteľ by mal rodiča informovať o možnostiach poradenstva, o odbornej pomoci koordinátora prevencie sociálnopatologických javov, či navrhnúť spoluprácu s iným odborníkom.

Koordinátor prevencie, je zvyčajne určený pedagóg, zamestnanec školy, ktorý v spolupráci s riaditeľom školy a ostatnými pedagogickými pracovníkmi, plní úlohu poradenstva v otázkach prevencie sociálnopatologických javov v rámci školy, sprostredkováva spoluprácu s inými poradenskými a preventívnymi zariadeniami, informuje rodičov a žiakov o činnostiach týchto zariadení.

Cieľom dobrej prevencie musí byť aj prezentácia sociálne žiaduceho správania, teda takého správania, ktoré sa nezlučuje so správaním protispoločenským.

Ako je zrejmé zo stránok internetu, školy, preventívne a poradenské zariadenia, a iné organizácie zaoberajúce sa týmito a inými patogénnymi javmi, jednotlivé samosprávne kraje, ministerstvo školstva realizujú rôzne preventívne programy a osvetovú činnosť. Kyriacou uvádza program, návod na prevenciu v škole:

- sledovanie dochádzky – škola musí zareagovať, vždy, keď má podozrenie na záškoláctvo,
- celoškolská stratégia,
- kontakt prvého dňa – informovať rodičov hneď v prvý deň vynechania vyučovania,
- kontrola dochádzky na začiatku hodín,
- zavedenie fyzicky príjemného školského prostredia – prostredie v škole má byť čisté, pohodlné, príjemné,

- zavedenie spoločensky príjemného školského prostredia – príjemná atmosféra medzi žiakmi, spolužiakmi a učiteľmi, medzi žiakmi sa nesmie vyskytovať šikanovanie,
- podpora pri študijných problémoch – študijné prostredie v škole má odrážať atmosféru podpory, slabým žiakom treba pomáhať s učením,
- podpora pri problémoch s emóciami a správaním,
- prístup k prístupným osnovám – zaradenie aj takých predmetov, ktoré sa budú žiakom páčiť, v ktorých môžu vyniknúť,
- nápravné opatrenia – aktivity smerujúce k zvýšeniu úrovne základného vzdelania u detí, ktoré majú sklony k záškoláctvu,
- ponuka alternatívneho pracovného prostredia – ponúknuť žiakom , ktorí majú problém pracovať v normálnom prostredí triedy zvláštne pracovisko, ktoré by bolo dočasné, do odstránenia problému,
- ranné a odpoľudňajšie družiny,
- motivácia pravidelnej dochádzky,
- študijní poradcovia,
- využitie obľúbenosti niektorých predmetov,
- odmena za dobrú dochádzku,
- dozor nad záškolákmi,
- podpora reintegrácie – pomoc pri doplnení zameškaného učiva,
- spolupráca s inými organizáciami, trestné stíhanie.⁴⁹

Všeobecne môžeme povedať, že je dôležité riešiť už prvé náznaky záškoláctva, sledovať neospravedlnené hodiny a vymeškané hodiny žiakov, sledovať triedy ako celok s najvyšším počtom vymeškaných hodín, spolupracovať s rodičmi, informovať ich hneď pri podozrení na záškoláctvo, komunikovať s

⁴⁹ KYRIACOU, Ch. *Riešenie výchovných problémov v škole*. Praha : Portál, 2005, s. 152.

políciou a ďalšími organizáciami, so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie definovať a ustanoviť jasné pravidlá, konkrétne úlohy a zodpovednosť.

5.1.1 Primárna prevencia

Cieľom primárnej prevencie záškoláctva je vytvárať na školách optimálne podmienky pre zdravý telesný, psychický a sociálny vývin žiakov formou optimalizácie podmienok vo výchove a vzdelávaní a zabezpečenia personálnych, materiálnych, technických a priestorových podmienok. Už v základných školách sa začínajú realizovať programy, ktoré sa uskutočňujú v rámci etickej výchovy, občianskej výchovy a na triednických hodinách. Programy primárnej prevencie realizujú školskí psychológovia, sociálni pracovníci a výchovní poradcovia. Sú zamerané na rozvoj sociálnych spôsobilostí, konštruktívne riešenie konfliktov a zvládanie záťažových situácií, adekvátne prispôsobenie sa školským podmienkam, mimoriadnym udalostiam a problémom. Preventívne programy by mali byť určené nielen žiakom, ale aj učiteľom a rodičom.

5.1.2 Sekundárna prevencia

Cieľom sekundárnej prevencie záškoláctva v školách je zabrániť vzniku porúch správania, zachytiť ich v počiatočnom štádiu a zabezpečiť opatrenia pre ohrozených žiakov. Sekundárna prevencia je zameraná na menšie skupiny žiakov, ktoré sú najviac ohrozené a indikované určitými symptómami v správaní. Cieľovou skupinou sú zväčša deti zlyhávajúce v školskom prostredí, deti s poruchami správania, deti z dysfunkčných rodín, deti s predelikventným správaním a hyperaktívne deti.

5.1.3 Terciárna prevencia

Cieľom terciárnej prevencie záškoláctva v školách je predchádzať zhoršovaniu stavu v oblasti sociálno-patologických javov. Okrem už spomínaných preventívnych programov možno do terciárnej prevencie zaradiť terapeutické individuálne a skupinové programy, zaujímavé mimovyučovacie činnosti, doučovacie programy alebo prázdninové akcie pre deti a mládež.

Na prevencii záškoláctva by sa mali podieľať pracovníci školy, žiaci aj rodičia, čím by bol tento fenomén pod drobnohľadom všetkých zainteresovaných. Prevencia záškoláctva by mala spočívať v pravidelnom spracúvaní dokumentácie o absencii žiaka, v spolupráci so zákonnými zástupcami, v monitorovaní sociálnych vzťahov v triede, v zlepšovaní klímy v triede, v ponúkaní možností na trávenie voľného času, ale hlavne v rozhovoroch so žiakmi o hľadaní príčin neúspechov v škole, v podporovaní snahy zlepšiť sa, v hľadaní situácií zameraných na úspech žiaka a podobne. Diskutovanie na tému „vyhýbanie sa škole“ je pre žiakov svojím spôsobom riskantné. O to viac by mali byť učitelia pri tejto téme citliví. Úspešným predpokladom pre otvorenú diskusiu je vytvorenie atmosféry dôvery a bezpečia.

5.2 Riešenie záškoláctva pomocou školského sociálneho pedagóga

Jednou z koncepcií sociálneho pedagóga v škole je aj pomoc deťom, ktoré vynechávajú školskú dochádzku, čiže pomoc záškolákom, ich rodičom i samotnej škole. Pomoc deťom a mládeži by mala pri tomto probléme smerovať prostredníctvom výchovy (rodinnej i školskej) k tomu, aby boli deti schopné samostatne sa rozhodovať a zodpovedne konať.

Úlohou sociálnej pedagogiky je skúmanie príčin vzniku asociálneho správania a súčasne hľadanie možností ako výchovne predchádzať vzniku

nežiaducich odchýlok a tiež možnosti nápravy pedagogickými prostriedkami. Levická zastáva názor, že sociálnu pedagogiku je možné chápať aj ako sociálnu prácu s mládežou, tak ako je to bežné v anglicky hovoriacich krajinách.⁵⁰ Preto je veľmi dôležitá spolupráca sociálnych pedagógov nielen so samotnými deťmi a mládežou, ale aj rodinou, v ktorej dieťa vyrastá a modifikuje svoje správanie a samozrejme so školou, kde sa formou osvetý môžu deti a rodičia dozvedieť o službách v príslušných sociálnych zariadeniach. Najlepší spôsob, ako porozumieť individualite a motivácii dieťaťa je dobre poznať jeho sociálne prostredie, kde sa voľne prejavuje jeho jedinečné správanie. Preto by bolo možno vhodné rozšíriť kompetenciu sociálneho pracovníka o možnosť vstupovať do rodiny pri odhalení záškoláctva.

⁵⁰ LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom*. Trnava: Oľga Varyová, 2006. s. 28.

6 ANALÝZA PRÍČIN ZÁŠKOLÁCTVA A DELIKVENCIE MLADISTVÝCH

Na základe teoretických poznatkov v oblasti delikvencie, záškoláctva a vandalizmu mladistvých sme sa rozhodli získať niektoré informácie aj priamo z praxe. Realizovali sme prieskum, ktorý bol zameraný na zistenie aspektov záškoláctva a s tým súvisiacich aspektov, pričom hlavným kritériom bolo rodinné prostredie respondentov, v ktorom vyrastajú. Na základe informácií z teoretickej časti sme si stanovili ciele prieskumu a následne sme sformulovali hypotézy, ktoré sme overovali prieskumom.

6.1 Cieľ prieskumu

Hlavným cieľom prieskumu je zistiť a porovnať príčiny, následky a mieru záškoláctva a s tým súvisiacej delikvencie u detí z úplných a neúplných rodín.

Úlohy prieskumu

1. Porovnať príčiny záškoláctva u detí z hľadiska úplnosti ich rodín.
2. Porovnať mieru záškoláctva u detí z hľadiska úplnosti ich rodín.
3. Porovnať školské následky záškoláctva u detí z hľadiska úplnosti ich rodín.
4. Porovnať trestnoprávne následky záškoláctva u detí z hľadiska úplnosti ich rodín.

6.2 Prieskumné hypotézy

1. Deti z neúplných rodín budú udávať častejšie, že príčinou záškoláctva boli kamaráti, v porovnaní s deťmi z úplných rodín.

2. Deti z neúplných rodín budú udávať, že majú častejšiu skúsenosť so záškoláctvom, ako deti z úplných rodín.
3. Deti z neúplných rodín budú udávať horší školský prospech ako deti z úplných rodín.
4. Deti z neúplných rodín budú mať v súvislosti so záškoláctvom trestnoprávnu skúsenosť vo vyššej miere, ako deti z úplných rodín.

6.3 Použité metódy, techniky a postupy

Prieskum bol realizovaný dotazníkovou formou prieskumu, ktorá je efektívnejšia a jednoduchšie overiteľná. Dotazník pre tento prieskum sme zostavovali sami, a to tak, aby čo najlepšie vyhovoval potrebám prieskumu na overenie cieľov. Dotazník obsahoval spolu 22 položiek, z toho 6 položiek bolo poloopených, jedna položka bola otvorená a 15 položiek bolo uzatvorených. Prvé tri otázky boli určené na zistenie reprezentatívnosti prieskumného súboru a orientovali sa na pohlavie, vek a typ školy, ktorú respondenti navštevujú.

Prieskum bol realizovaný v Centre pedagogicko - psychologického poradenstva a prevencie v Čadci. Výber prieskumnej vzorky bol zámerný, kritériom pre výber respondentov bola ich skúsenosť so záškoláctvom, o čom sú v spisoch centra vedené záznamy a teda pracovníci presne vedeli, kto je vhodným respondentom. Prieskum bol realizovaný od septembra 2012 do januára 2013 z dôvodu získania čo najvyššieho počtu respondentov. Pracovníci centra preto oslovovali okrem dlhodobých klientov aj krátkodobých klientov, resp. klientov, ktorí ich centrum navštívili iba raz kvôli konzultácii, či poradenstvu a mali problém, či skúsenosť aj so záškoláctvom.

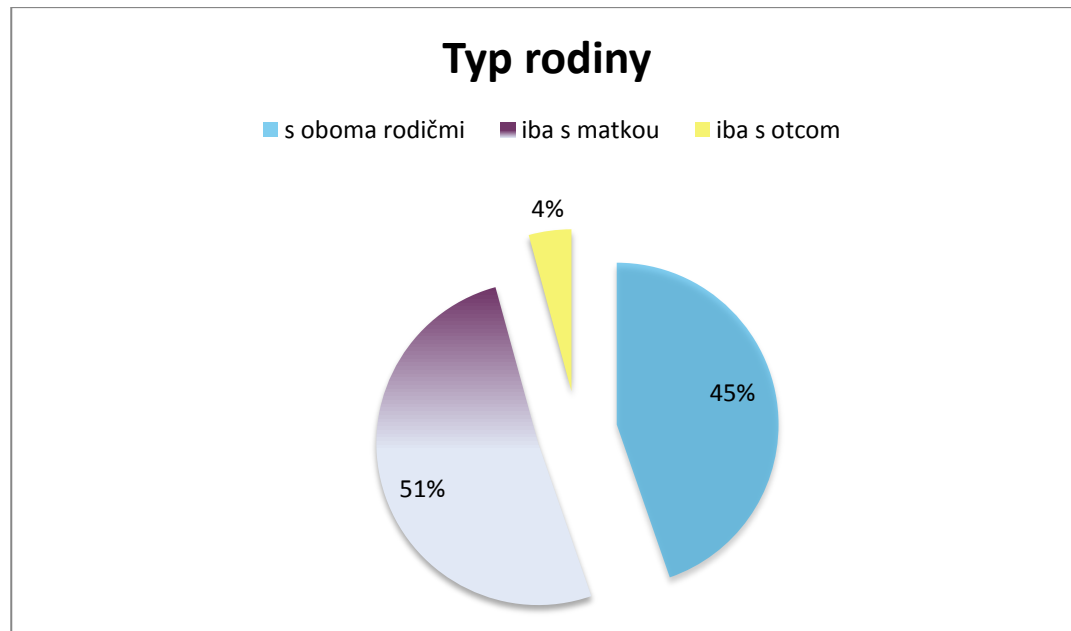
Vyhodnotenie prieskumu bolo realizované pomocou kvalitatívno – kvantitatívnej analýzy. Jednotlivé položky boli vyhodnocované tak, že bola určená početnosť jednotlivých možností odpovedí, ktoré boli následne prepočítané na percentuálnu hodnotu. Výsledky boli sprehľadnené vo forme grafov.

Hypotézy sme okrem percentuálneho vyhodnotenia overovali aj pomocou Chi – kvadrát testu dobrej zhody, ktorý nám odhalil hodnotu pravdepodobnosti „p“. Pomocou Chi – kvadrát testu dobrej zhody⁵¹ je možné určiť existenciu závislosti medzi dvoma javmi, v našom prípade medzi odpoveďami dvoch prieskumných skupín. Výsledok tohto testu nám teda určuje štatistickú významnosť rozdielov v odpovediach, hoci nám neurčuje stupeň tejto významnosti, resp. závislosti medzi prieskumnými skupinami.

6.4 Charakteristika súboru

Prieskumný súbor tvorilo celkovo 47 respondentov – klientov Centra pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie.

Graf 1 Rozdelenie respondentov do prieskumných skupín

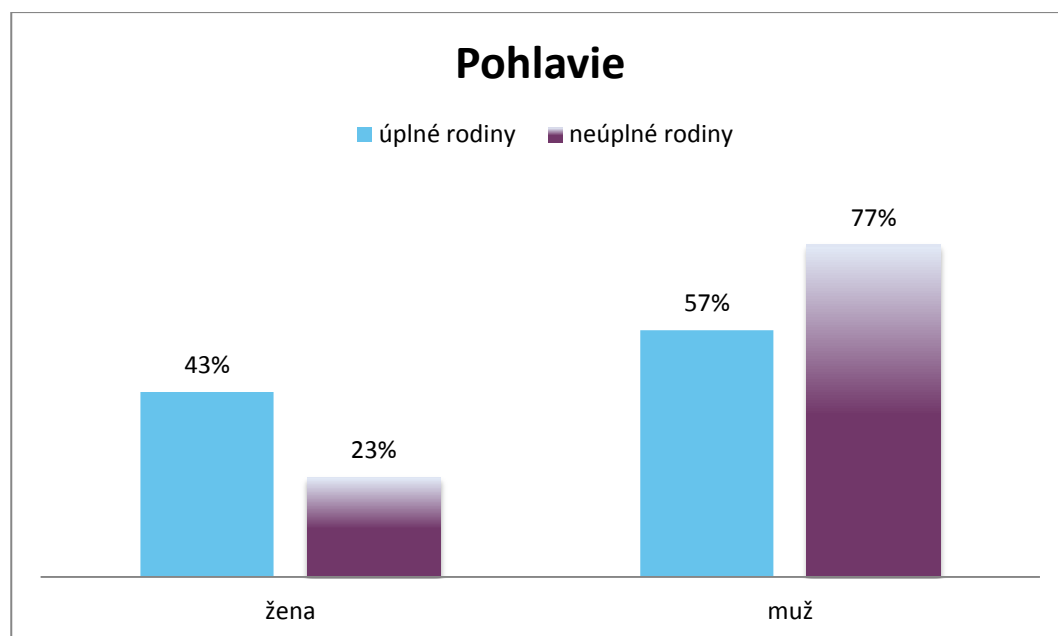

Zdroj: vlastné spracovanie

⁵¹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada, 2007. s 87

Respondentov sme rozdelili, pre potreby prieskumu do dvoch prieskumných skupín. Prvú prieskumnú skupinu tvorili respondenti, ktorí žijú a vyrastajú v úplnej rodine, teda s oboma rodičmi. Túto skupinu tvorilo 21 respondentov. Druhú skupinu tvorili respondenti, ktorí žijú iba s jedným z rodičov, s matkou žilo 24 respondentov a s otcom dvaja respondenti, teda kategóriu neúplných rodín tvorilo 26 respondentov. Prieskumná skupina respondentov z neúplných rodín teda tvorili väčšiu časť celkového prieskumného súboru.

Graf 2 Rozdelenie respondentov z hľadiska pohlavia

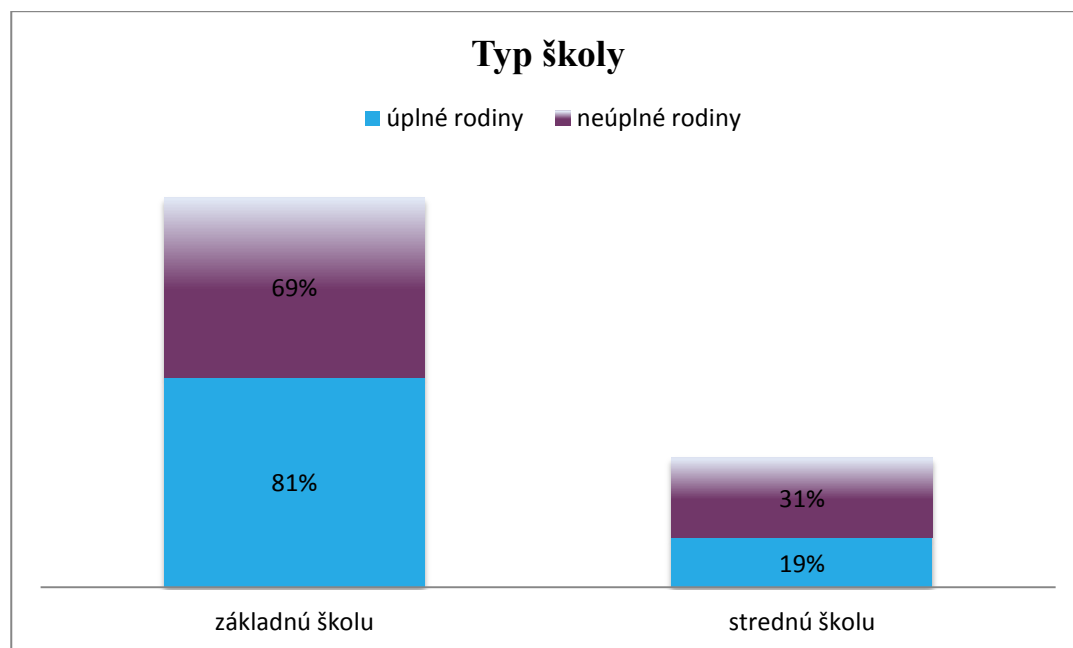
Zdroj: vlastné spracovanie

Z hľadiska pohlavia tvorili najpočetnejšiu skupinu muži, a to v oboch prieskumných skupinách, teda aj v úplných aj neúplných rodinách. V neúplných rodinách tvoril podiel mužov 77 %, zatiaľ čo v úplných rodinách to bolo o čosi menej, presnejšie 57 % mužov. Ženy tvorili menšiu prieskumnú skupinu, v neúplných rodinách ich bolo 23 %, pričom v úplných rodinách viac, až 43 %. Vzhľadom na to, že respondenti boli výlučne adolescenti, ktorí už mali skúsenosť so záškoláctvom, je zaujímavá už samotná skutočnosť, že väčšinu respondentov

tvorili muži. Môže to teda znamenať, že skúsenosť so záškoláctvom majú predovšetkým muži.

Položka týkajúca sa veku bola formulovaná ako otvorená položka, čo znamená, že respondenti mohli odpovedať voľne a zaznačiť svoj vek číslom. Zo všetkých údajov sme spravili aritmetický priemer, ktorý nám jednoznačne ukázal najčastejšie udávaný vek. Priemerný vek celej prieskumnej vzorky bol 15,4 rokov. Z hľadiska rodín bol priemerný vek respondentov u úplných rodín bol 15,1 rokov a u neúplných rodín 15,6 rokov. V oboch prípadoch sa teda respondenti pohybovali vo vekovej hranici prechodu zo základnej školy na strednú.

Graf 3 Rozdelenie respondentov z hľadiska typu školy, ktorú navštevujú

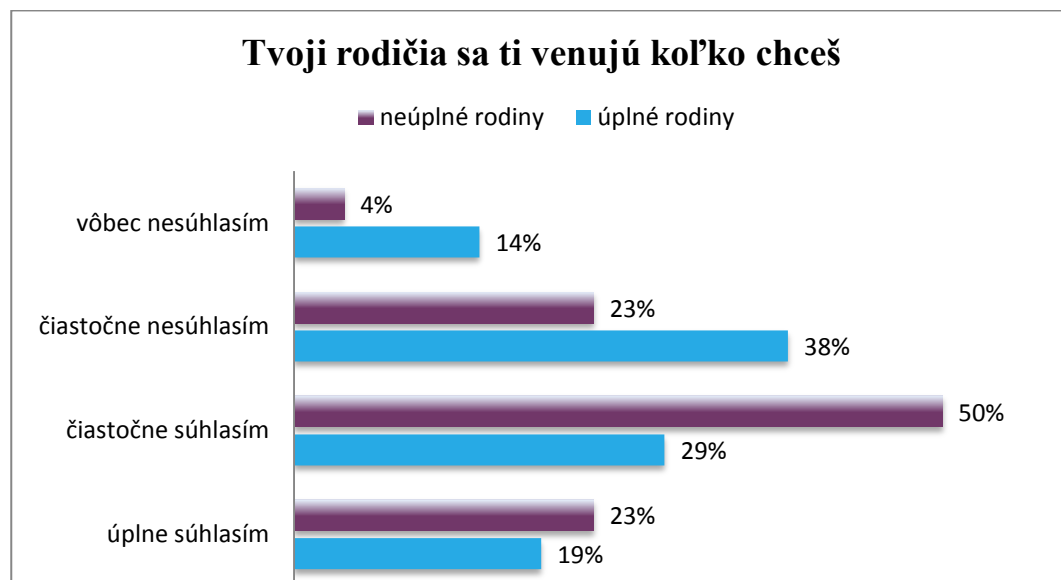
Zdroj: vlastné spracovanie

Z hľadiska typu školy tvorili väčšinu respondenti navštevujúci základnú školu. Z úplných rodín navštevovalo základnú školu až 81 % respondentov a strednú školu 19 % respondentov. Z neúplných rodín navštevovalo základnú školu 69 % respondentov a strednú školu navštevovalo 19 % respondentov. Strednú školu teda navštevovalo viac respondentov z neúplných rodín so

skúsenosťou so záškoláctvom a základnú školu zase viac respondentov z úplných rodín s touto skúsenosťou.

6.5 Analýza dát

Graf 4 Analýza odpovedí respondentov o venovaní času rodičov respondentom

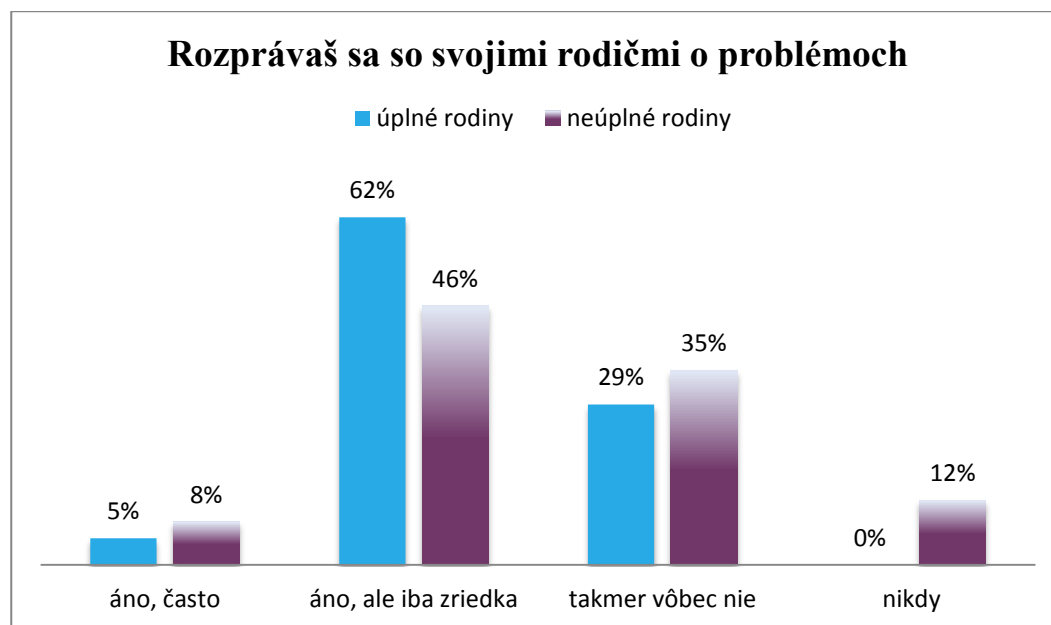

Zdroj: vlastné spracovanie

Nasledujúci graf znázorňuje odpovede respondentov na tvrdenie, či sa im rodičia venujú toľko, koľko respondenti chcú. S týmto vyjadrením vôbec nesúhlasili 4 % respondentov z neúplnej rodiny. Týmto respondentom sa teda rodičia nevenujú toľko, koľko respondenti chcú. Na druhej strane, respondenti z úplnej rodiny túto istú odpoveď označovali v 14 % prípadov. Respondenti z neúplnej rodiny taktiež označovali odpoveď čiastočne nesúhlasím, a to v 23 % prípadov, zatiaľ čo respondenti z úplnej rodiny označovali možnosť čiastočne nesúhlasím až v 38 % prípadov. Táto možnosť bola respondentmi z úplnej rodiny označovaná najčastejšie. Čiastočný súhlas s tvrdením, že rodičia sa respondentom venujú toľko, koľko respondenti chcú, vyjadrovalo až 50 % respondentov

z prieskumnej vzorky neúplných rodín. Išlo o najčastejšie označovanú odpoveď v tejto prieskumnej vzorke. Respondenti z úplnej rodiny označovali možnosť čiastočne súhlasím menej, a to v 29 % prípadov. Respondenti tiež označovali aj možnosť úplne súhlasím, a teda vyjadrenie toho, že rodičia sa im venujú toľko, koľko respondenti chcú. Takto odpovedalo 23 % respondentov z neúplnej rodiny a 19 % respondentov z úplnej rodiny.

Graf 5 Analýza odpovedí respondentov o komunikácii s rodičmi o problémoch

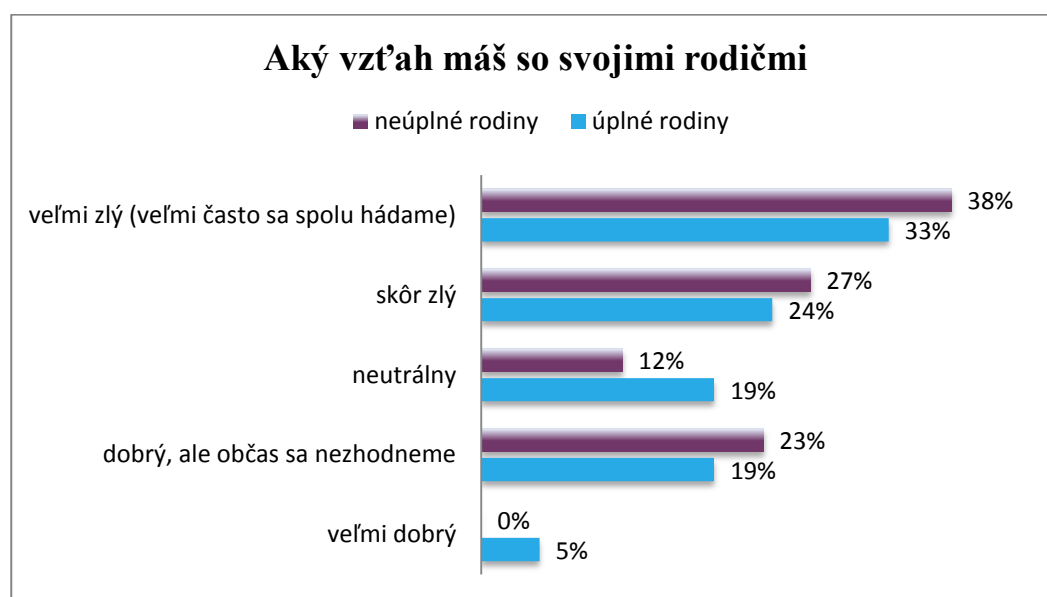

Zdroj: vlastné spracovanie

Zaujímalo nás tiež, či sa respondenti rozprávajú so svojimi rodičmi o problémoch. Ak vidieť z grafu, najčastejšie označovanou odpoveďou bola v tomto prípade odpoveď áno, ale iba zriedka, a to v prípade oboch prieskumných vzoriek. Respondenti sa teda o svojich problémov s rodičmi rozprávajú, avšak skôr zriedka. Respondenti z úplnej rodiny označovali túto možnosť v 62 % prípadov, respondenti z neúplnej rodiny v 46 %. Druhou najčastejšie označovanou odpoveďou bola v tomto prípade možnosť takmer vôbec nie. Vyplýva z nej, že respondenti sa so svojimi rodičmi o svojich problémoch takmer vôbec nerozprávajú. Respondenti z úplnej rodiny označovali túto možnosť v 29 %

prípadoch, respondenti z neúplnej rodiny v 35 % prípadov. 12 % respondentov z neúplnej rodiny označovali tiež možnosť nikdy. Títo respondenti sa teda o svojich problémoch s rodičmi nikdy nerozprávajú. Možnosť nikdy neoznačovali ani jeden respondent z úplnej rodiny. V malej miere tiež respondenti označovali možnosť áno, často, a teda vyjadrenie toho, že so svojimi rodičmi sa rozprávajú o svojich problémoch často. Túto možnosť označovali respondenti z úplnej rodiny v 5 % a respondenti z neúplnej rodiny v 8 % prípadov.

Graf 6 Analýza odpovedí respondentov o vzťahu s rodičmi

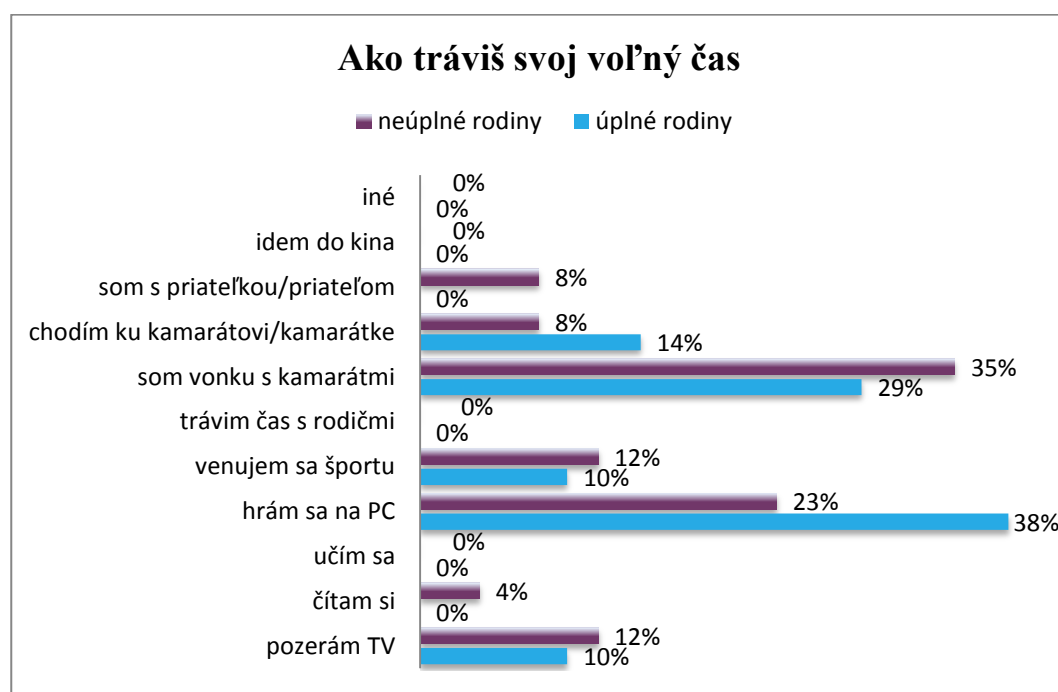

Zdroj: vlastné spracovanie

Respondentov sme sa ďalej pýtali, aký majú vzťah so svojimi rodičmi. Respondenti z neúplných rodín najčastejšie označovali možnosť, že ich vzťah s rodičmi je veľmi zlý a veľmi často sa s rodičmi hádajú. Túto odpoveď označovalo 38 % respondentov. Rovnako tak aj v prípade respondentov z úplných rodín bola najčastejšie označovanou možnosťou odpoveď, že ich vzťah s rodičmi je veľmi zlý. Túto odpoveď označovali respondenti z úplných rodín v 33 % prípadov. Za skôr zlý považuje svoj vzťah s rodičmi 27 % respondentov z neúplnej rodiny. Pomerne často túto možnosť označovali aj respondenti z úplnej rodiny, a to v 24 % prípadov. Neutrálny vzťah so svojimi rodičmi má 12 % respondentov z neúplnej rodiny. Rovnakú možnosť, teda neutrálny vzťah označovali aj

respondenti z neúplnej rodiny, a to v 19 % prípadov. Respondenti ďalej označovali možnosť, že ich vzťah s rodičmi je dobrý, ale občas sa s nimi nezhodnú. Túto odpoveď označovalo 23 % respondentov z neúplných rodín. Rovnako odpovedalo aj 19 % respondentov z úplnej rodiny. V malej miere bola označovaná tiež možnosť, že vzťah respondentov s rodičmi je veľmi dobrý. Takto odpovedalo 5 % respondentov z úplnej rodiny. Respondenti z neúplných rodín túto možnosť neoznačovali vôbec.

Graf 7 Analýza odpovedí respondentov o trávení voľného času

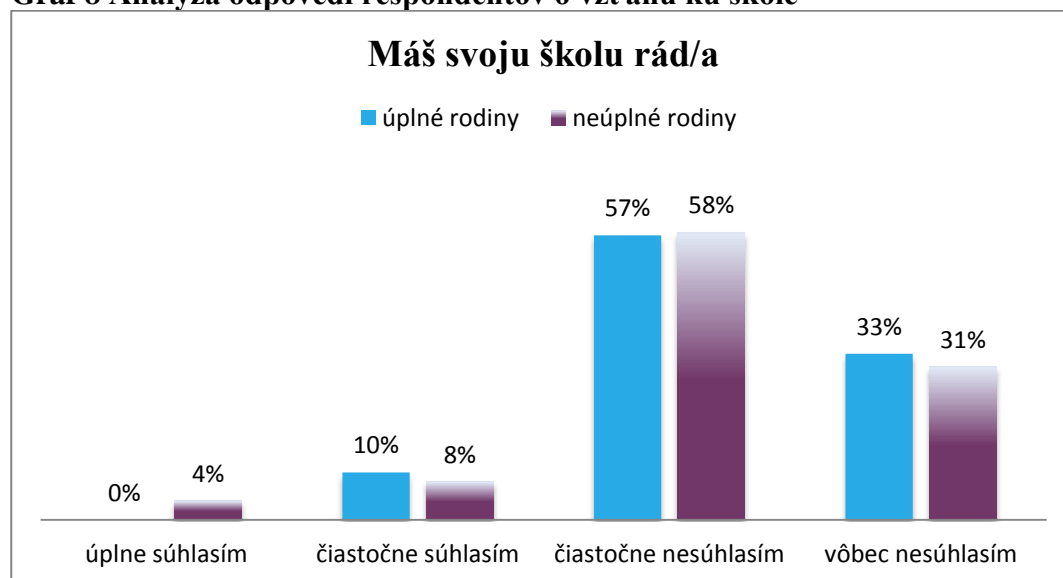

Zdroj: vlastné spracovanie

Zaujímalo nás tiež, akým spôsobom trávia svoj voľný čas respondenti. Najčastejšie označovanou možnosťou v prípade respondentov z úplných rodín bola odpoveď, že svoj voľný čas trávia hraním sa na počítači. Túto možnosť označovali títo respondenti v 38 % prípadov. V prípade respondentov z úplných rodín bola druhou najčastejšie označovanou odpoveďou možnosť, že svoj voľný čas trávia vonku s kamarátmi. Túto možnosť respondenti z úplných rodín označovali v necelých 30 % prípadov. 14 % respondentov z úplnej rodiny ďalej udávalo, že svoj voľný čas trávia u kamaráta či kamarátky. Pozeraním TV trávi svoj voľný čas

10 % respondentov z úplnej rodiny. Rovnako 10 % respondentov týchto respondentov označovalo, že svoj voľný čas trávia športovaním. Ostatné možnosti, teda možnosť ídem do kina, trávim čas s rodičmi, učím sa, čítam si a možnosť iné respondenti z úplných rodín neoznačovali ani v jednom prípade. V prípade respondentov z neúplnej rodiny bola najčastejšie označovanou možnosťou odpoveď, že svoj voľný čas trávia vonku s kamarátmi. Túto možnosť označovalo 35 % týchto respondentov. Druhou najčastejšie označovanou možnosťou v tejto prieskumnej vzorke bola odpoveď, že svoj voľný čas trávia hraním sa na počítači. Túto odpoveď respondenti z neúplných rodín označovali v 23 % prípadov. 12 % respondentov z neúplných rodín ďalej označovalo, že vo svojom voľnom čase sa venujú športu a rovnako 12 % označovalo, že voľný čas trávia pozeraním TV. Respondenti z neúplných rodín ďalej v 8 % prípadov označovali, že chodia ku kamarátovi/kamarátke a rovnaký počet týchto respondentov tiež označoval, že svoj voľný čas trávi s priateľom či priateľkou. Iba 4 % respondentov z neúplných rodín označovalo, že svoj voľný čas trávia čítaním. Ostatné možnosti, teda možnosť učím sa, trávim čas s rodičmi, idem do kina a možnosť iné respondenti neoznačovali ani v jednom prípade.

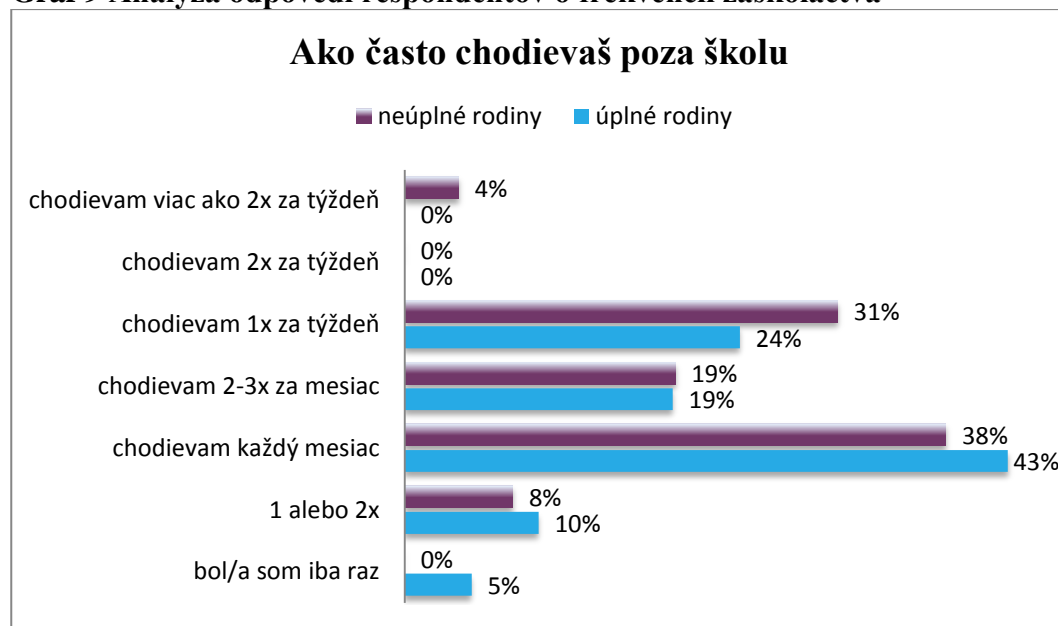
Graf 8 Analýza odpovedí respondentov o vzťahu ku škole

Zdroj: vlastné spracovanie

V grafe 8 je možné vidieť vyjadrenia respondentov na tvrdenie, že majú svoju školu radi. S tvrdením mám svoju školu rád/rada úplne súhlasili 4 % respondentov z neúplných rodín, zatiaľ čo respondenti z úplných rodín túto možnosť neoznačovali v ani jednom prípade. Zriedka tiež respondenti označovali možnosť čiastočne súhlasím, a teda čiastočný súhlas s tým, že svoju školu majú radi. Takto odpovedalo 10 % respondentov z úplných rodín a 8 % respondentov z rodín neúplných. Najčastejšie označovanou možnosťou bola v tomto prípade odpoveď čiastočne nesúhlasím, a teda vyjadrenie čiastočného nesúhlasu s tvrdením, že by respondenti mali svoju školu radi. Túto možnosť označovalo 57 % respondentov z úplných a 58 % respondentov z neúplných rodín. Možnosť vôbec nesúhlasím, a teda vyjadrenie úplného nesúhlasu s tým, že by respondenti mali svoju školu radi, označovalo 33 % respondentov z úplnej rodiny. Rovnakú odpoveď, teda, odpoveď vôbec nesúhlasím označovalo tiež 31 % respondentov z neúplných rodín.

Graf 9 Analýza odpovedí respondentov o frekvencii záškoláctva

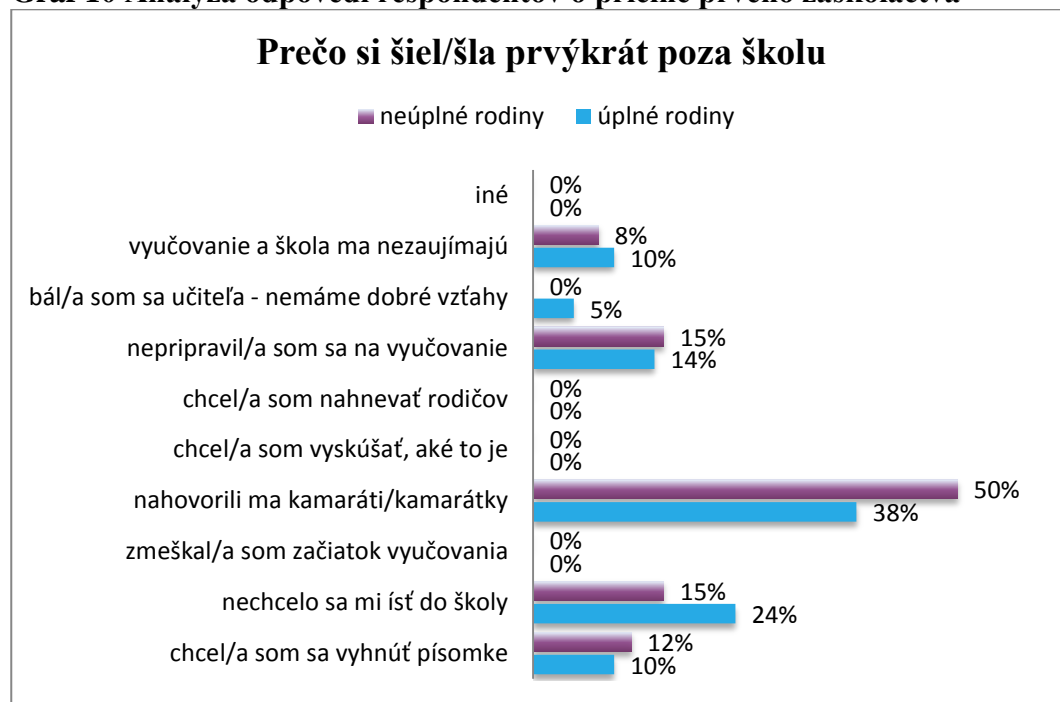

Zdroj: vlastné spracovanie

Respondentov sme sa pýtali, ako často chodievajú poza školu. Iba raz bolo poza školu 5 % respondentov z úplnej rodiny, zatiaľ čo túto možnosť neoznačoval

žiadny respondent z neúplnej rodiny. Raz alebo dvakrát išlo poza školu 10 % respondentov z úplných rodín. Respondenti z neúplnej rodiny túto možnosť označovali v 8 % prípadov. Najčastejšie označovanou odpoveďou v oboch prieskumných vzorkách, teda vo vzorke respondentov z úplnej a aj neúplnej rodiny, bola odpoveď, že poza školu chodievajú každý mesiac. Túto možnosť označovalo 43 % respondentov z úplnej rodiny a 38 % respondentov z neúplnej rodiny. Respondenti ďalej označovali aj možnosť, že poza školu chodievajú 2 – 3x za mesiac. Túto možnosť označovalo zhodne 19 % respondentov z úplnej a tiež z neúplnej rodiny. Pomerne často bola tiež označovaná možnosť, že respondenti chodia poza školu 1x za týždeň. Takto odpovedala takmer tretina respondentov z neúplnej rodiny, teda 31 % respondentov. Možnosť chodenia poza školu 1x za týždeň označovali respondenti z úplných rodín v 24 % prípadov. Možnosť 2x za týždeň neoznačoval ani jeden respondent. 4 % respondentov z neúplnej rodiny ďalej označovali, že poza školu chodievajú častejšie ako 2x za týždeň. Respondenti z úplnej rodiny túto možnosť neoznačovali vôbec.

Graf 10 Analýza odpovedí respondentov o príčine prvého záškoláctva

Zdroj: vlastné spracovanie

V súvislosti so záškoláctvom nás tiež zaujímal dôvod, ktorý viedol respondentov k tomu, aby išli po prvýkrát poza školu. Ako možno vidieť z odpovedí respondentov, najčastejším dôvodom bolo, že ich na to nahovorili kamaráti či kamarátky. Túto možnosť označovali respondenti z úplnej rodiny v 38 % prípadov, zatiaľ čo respondenti z neúplnej rodiny až v 50 % prípadov.

Dôvod chcel/a som sa vyhnúť písomnej práci bol označovaný v 10 % prípadov v prieskumnej vzorke respondentov z úplnej rodiny a v 12 % prípadov v prieskumnej vzorke respondentov z neúplnej rodiny. 24 % respondentov z úplnej rodiny ďalej označovalo, že dôvodom, pre ktorý išli po prvýkrát poza školu bolo, že sa im jednoducho nechcelo ísť do školy. Túto možnosť označovali aj respondenti z neúplnej rodiny, a to v 15 % prípadov.

Zmeškanie začiatku vyučovanie nebolo dôvodom začatia záškoláctva v ani jednom prípade, keďže túto možnosť neoznačovali ani jeden respondent. Rovnako tak ani v jednom prípade neboli označované možnosti ako chcel/a som vyskúšať, aké to je, chcel/a som nahnevať rodičov a možnosť iné.

Respondenti tiež označovali možnosť, že dôvodom, pre ktorý išli po prvýkrát poza školu, bolo, že sa nepripravili na vyučovanie. Túto možnosť označovalo 15 % respondentov z neúplných rodín a 14 % respondentov z úplných rodín. Menej často respondenti označovali, že dôvodom záškoláctva je, že vyučovanie a škola ich nezaujímajú. Túto možnosť označovalo 8 % respondentov z neúplnej rodiny a 10 % respondentov z úplnej rodiny. Možnosť bál/a som sa učiteľa – nemáme dobré vzťahy, označovalo 5 % respondentov z úplnej rodiny. Respondenti z neúplnej rodiny neoznačovali túto možnosť ani v jednom prípade.

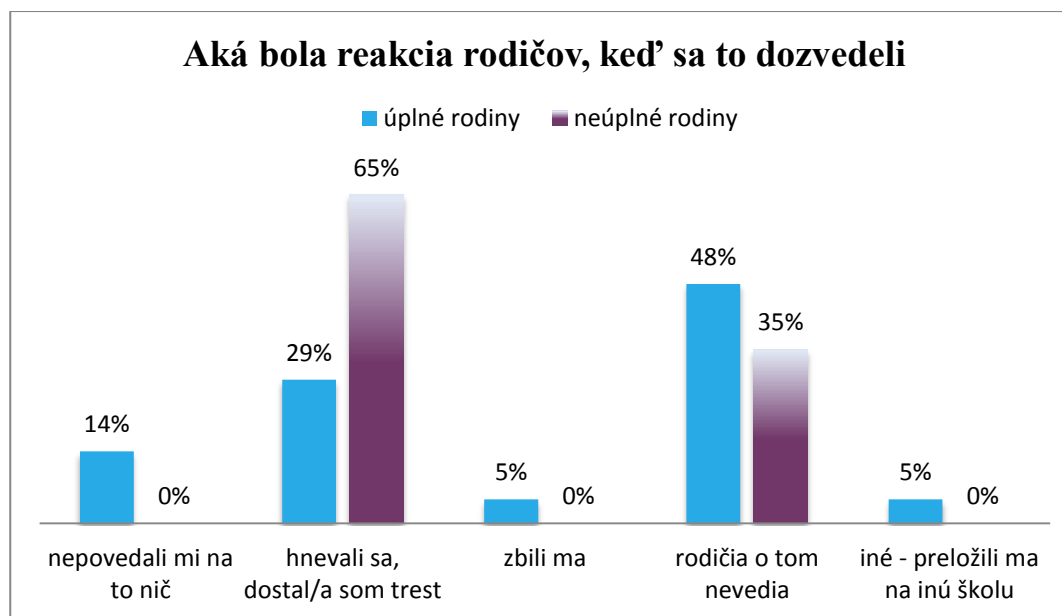
Graf 11 Analýza odpovedí respondentov o vedomosti rodičov o záškoláctve

Zdroj: vlastné spracovanie

V nasledujúcom grafe možno vidieť odpovede respondentov na otázku, či rodičia vedia, že boli respondenti poza školu. Najčastejšie označovanou odpoveďou bola v tomto prípade možnosť áno, rodičia vedia o všetkých prípadoch záškoláctva. Túto odpoveď udávala viac ako polovica respondentov z neúplnej rodiny, konkrétne 54 % z nich. Rovnako odpovedalo aj 48 % respondentov z úplnej rodiny. Na druhej strane, druhou najčastejšie označovanou odpoveďou v prípade oboch prieskumných vzoriek bola odpoveď nie, rodičia nevedia o tom, že som bol/a poza školu. Takto odpovedalo 38 % respondentov z úplnej rodiny a 35 % respondentov z neúplnej rodiny. Ostatné možnosti boli označované v menšej miere. Možnosť áno, rodičia vedia o záškoláctve, ale iba o niektorých prípadoch, označovali respondenti z úplnej rodiny v 5 % prípadov a respondenti z rodiny neúplnej v 12 %. 10 % respondentov z úplnej rodiny ďalej označovalo, že si nie sú istí/é, či rodičia o ich záškoláctve vedia. Túto možnosť neoznačoval ani jeden respondent z neúplnej rodiny. Žiadny respondent tiež neoznačoval možnosť, že rodičia vedia iba o jednom prípade záškoláctva.

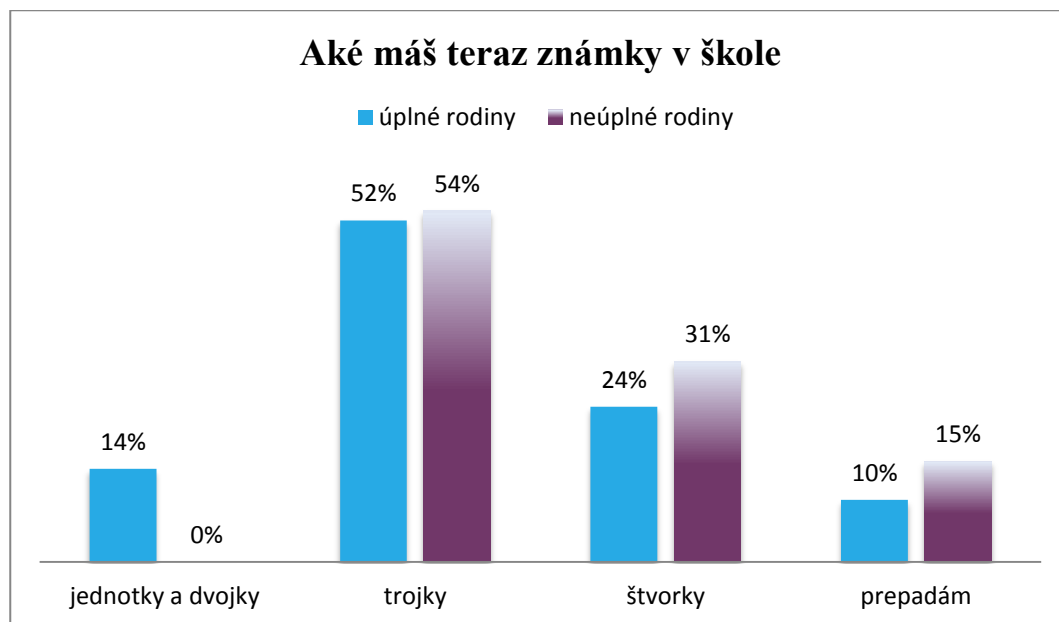
Graf 12 Analýza odpovedí respondentov o reakcii rodičov po informovaní o záškoláctve

Zdroj: vlastné spracovanie

V súvislosti so záškoláctvom respondentov nás zaujímalo, aká bola reakcia rodičov, keď sa o tomto záškoláctve dozvedeli. Až 65 % respondentov z neúplnej rodiny označovalo, že rodičia sa hnevali a respondenti dostali trest. Rovnako odpovedalo iba necelých 30 % respondentov z úplnej rodiny. Respondenti z úplnej rodiny najčastejšie označovali možnosť, že ich rodičia o záškoláctve nevedia, a to v 48 % prípadov. Rovnako odpovedalo aj 35 % respondentov z neúplnej rodiny. 14 % respondentov z úplnej rodiny ďalej odpovedalo, že rodičia im na záškoláctvo nepovedali nič. Túto odpoveď neoznačovali ani jeden respondent z neúplnej rodiny. 5 % respondentov z úplnej rodiny ďalej označovalo, že ich rodičia kvôli záškoláctvu zbili. Túto možnosť neoznačoval ani jeden respondent z neúplnej rodiny. Rovnako tak ani jeden z respondentov z neúplnej rodiny neoznačoval možnosť iné. Túto možnosť však označovalo 5 % respondentov z úplnej rodiny, pričom riešením bolo preloženie respondenta na inú školu.

Graf 13 Analýza odpovedí respondentov o súčasnom prospechu v škole

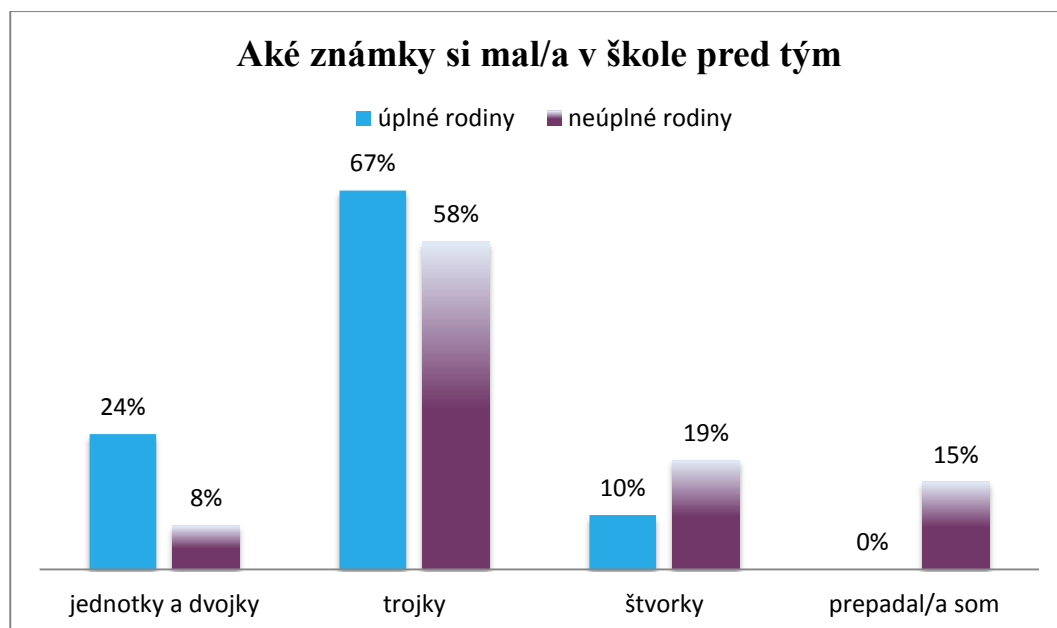
Zdroj: vlastné spracovanie

V nasledujúcom grafe možno vidieť odpovede respondentov na otázku, aké majú teraz známky v škole. 14 % respondentov z úplnej rodiny označovalo, že majú jednotky a dvojky, zatiaľ čo respondenti z neúplnej rodiny túto možnosť neoznačovali vôbec.

Najčastejšou odpoveďou v prípade respondentov z úplnej aj neúplnej rodiny boli, že v súčasnosti majú v škole najčastejšie trojky. Túto možnosť označovalo 52 % respondentov z úplnej rodiny a 54 % respondentov z neúplnej rodiny. Ešte horší prospech, teda najčastejšie známky štvorky, označovalo 24 % respondentov z úplnej rodiny. Respondenti z neúplnej rodiny označovali túto možnosť tiež, a to v 31 % prípadov.

Najhorší prospech, teda prepádanie, označovalo až 15 % respondentov z neúplných rodín. Respondenti z úplných rodín označovali túto možnosť v 10 % prípadov.

Graf 14 Analýza odpovedí respondentov o školskom prospechu pred záškoláctvom

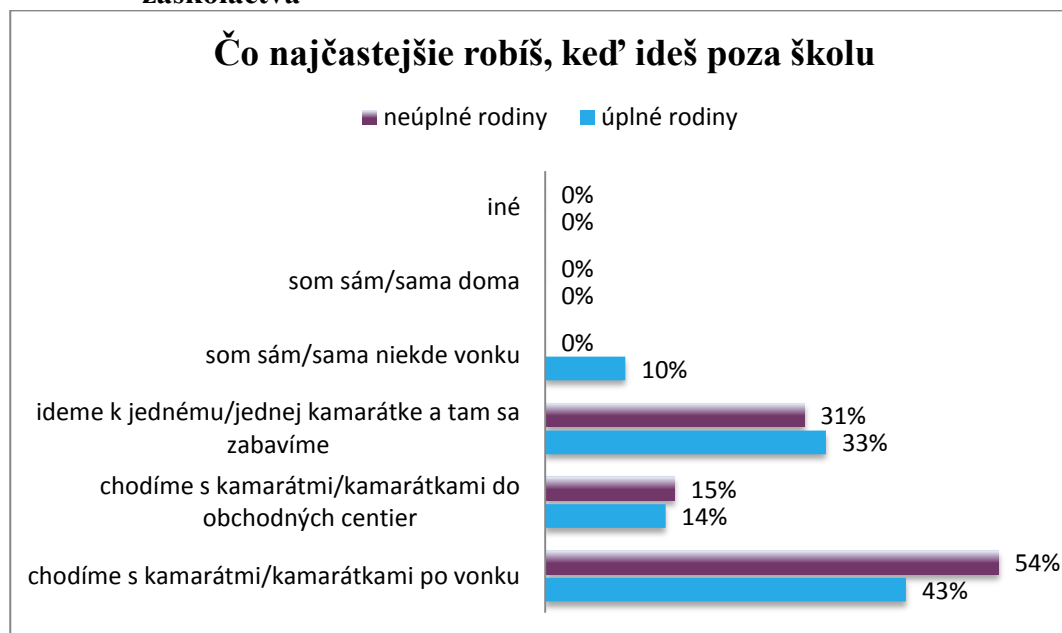
Zdroj: vlastné spracovanie

V súvislosti s predchádzajúcou otázkou nás tiež zaujímalo, aké mali respondenti známky predtým, ako začali praktizovať záškoláctvo. Ako možno vidieť z grafu, aj v tomto prípade bola najčastejšie označovanou možnosťou odpoveď, že respondenti mali najčastejšie trojky. Takto odpovedalo až 67 % respondentov z úplnej rodiny a 58 % respondentov z neúplnej rodiny.

Vzrástol však počet respondentov, ktorí mali predtým, ako začali chodiť poza školu, jednotky a dvojky. Túto odpoveď totiž teraz označovalo až 24 % respondentov z úplnej rodiny a 8 % respondentov z neúplnej rodiny. Štvorky malo predtým, ako začalo chodiť poza školu 19 % respondentov z neúplnej rodiny a 10 % respondentov z úplnej rodiny.

Možnosť prepadal/a som označovali respondenti z neúplnej rodiny v 15 % prípadov, zatiaľ čo respondenti z úplnej rodiny túto možnosť neoznačovali vôbec.

Graf 15 Analýza odpovedí respondentov o najčastejšej aktivite v čase záškoláctva

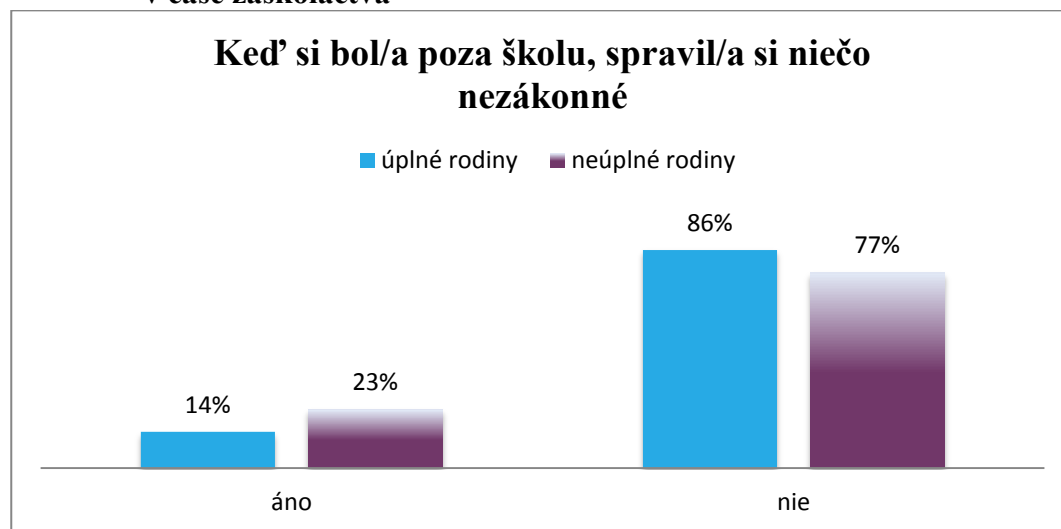

Zdroj: vlastné spracovanie

Respondentov sme sa pýtali, čo robia najčastejšie v dobe, kedy idú poza školu. Najčastejšie označovanou odpoveďou bola v tomto prípade možnosť, že respondenti chodia s kamarátmi či kamarátkami po vonku. Takto odpovedalo až 54 % respondentov z neúplnej rodiny. Podobne odpovedali aj respondenti z úplnej rodiny, pričom u nich tvorila táto odpoveď 43 % všetkých odpovedí. Druhou najčastejšie označovanou odpoveďou bola v tomto prípade odpoveď, že keď respondenti idú poza školu, idú k jednému kamarátovi či kamarátke a tam sa zabavia. Túto odpoveď označovalo 33 % respondentov z úplnej rodiny a 31 % respondentov z úplnej rodiny. Respondenti tiež označovali možnosť, že počas toho, ako idú poza školu, idú s kamarátmi či kamarátkami do obchodného centra. Túto odpoveď označovalo 15 % respondentov z neúplnej rodiny. Veľmi podobne, a to v 14 % prípadov, takto odpovedali aj respondenti z úplnej rodiny. 10 % respondentov z úplnej rodiny ďalej odpovedalo, že v dobe, kedy idú poza školu, sú sami vonku. Túto možnosť neoznačovali žiadny respondent z neúplnej rodiny.

Ostatné možnosti, teda možnosť som sám doma a možnosť iné neoznačoval ani jeden respondent.

Graf 16 Analýza odpovedí respondentov o vykonaní nezákonného činu v čase záškoláctva

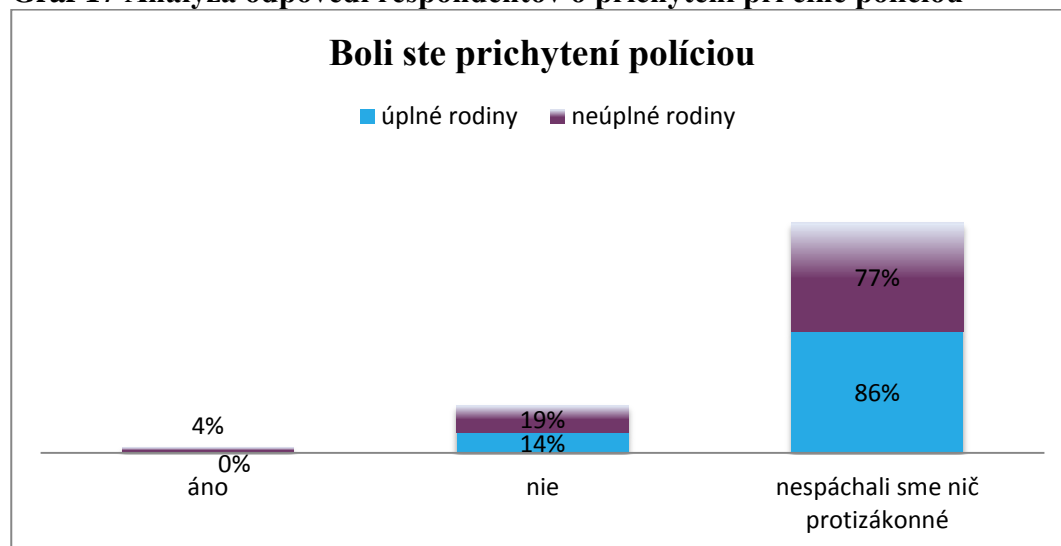
Zdroj: vlastné spracovanie

V súvislosti so záškoláctvom nás zaujímalo, či respondenti urobili niečo nezákonné v čase, kedy išli poza školu. Ako možno vidieť, prevažná väčšina respondentov odpovedala nie. Táto odpoveď tvorila 86 % odpovedí v prípade respondentov z úplnej rodiny. Rovnako odpovedalo aj 77 % respondentov z neúplnej rodiny. Možnosť áno, a teda priznanie sa k tomu, že počas záškoláctva spravili respondenti niečo nezákonné, bola označovaná v menšej miere. Označovalo ju 14 % respondentov z úplnej rodiny a 23 % respondentov z neúplnej rodiny.

V súvislosti s predchádzajúcou otázkou sme sa respondentov pýtali, či ich pri nezákonnom čine, ktorý spáchali počas záškoláctva, prichytila polícia. Ako možno vidieť z odpovedí (Graf 17), najmenej často respondenti označovali možnosť áno, a to iba v 4 % prípadov v prieskumnej vzorke respondentov z neúplnej rodiny. Respondenti z úplnej rodiny možnosť áno neoznačovali ani

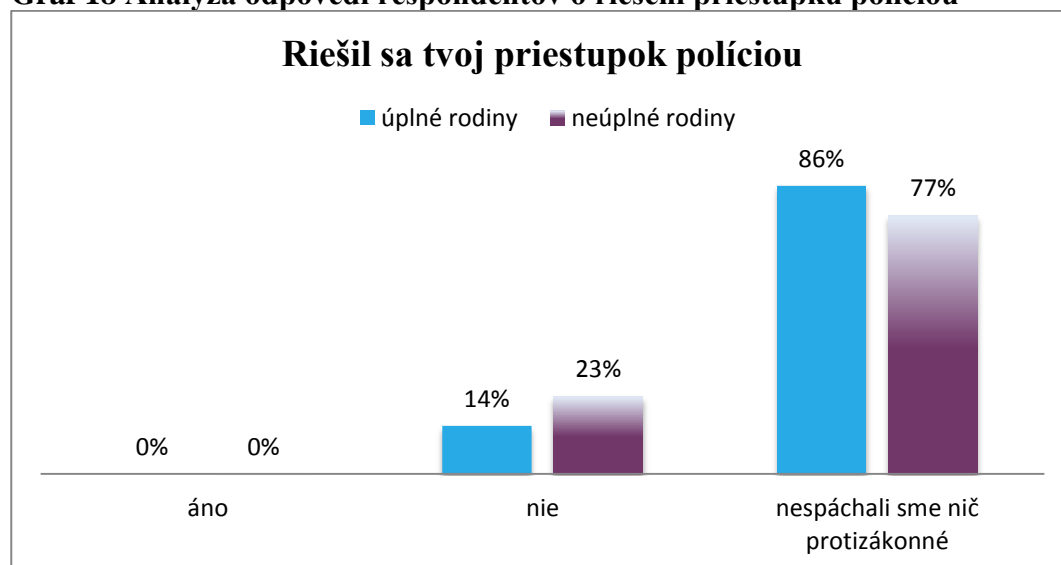
v jednom prípade. Možnosť nie, a teda odpoveď, že respondenti neboli prichytení pri čine políciou, označovali respondenti z úplnej rodiny v 14 % prípadov a respondenti z neúplnej rodiny v 19 % prípadov. Najčastejšie však bola označovaná možnosť, že respondenti nespáchali žiadny protizákonný čin. Takto odpovedalo až 86 % respondentov z úplnej rodiny. Respondenti z neúplnej rodiny odpovedali, že nespáchali nič protizákonné v 77 % prípadov.

Graf 17 Analýza odpovedí respondentov o prichytení pri čine políciou

Zdroj: vlastné spracovanie

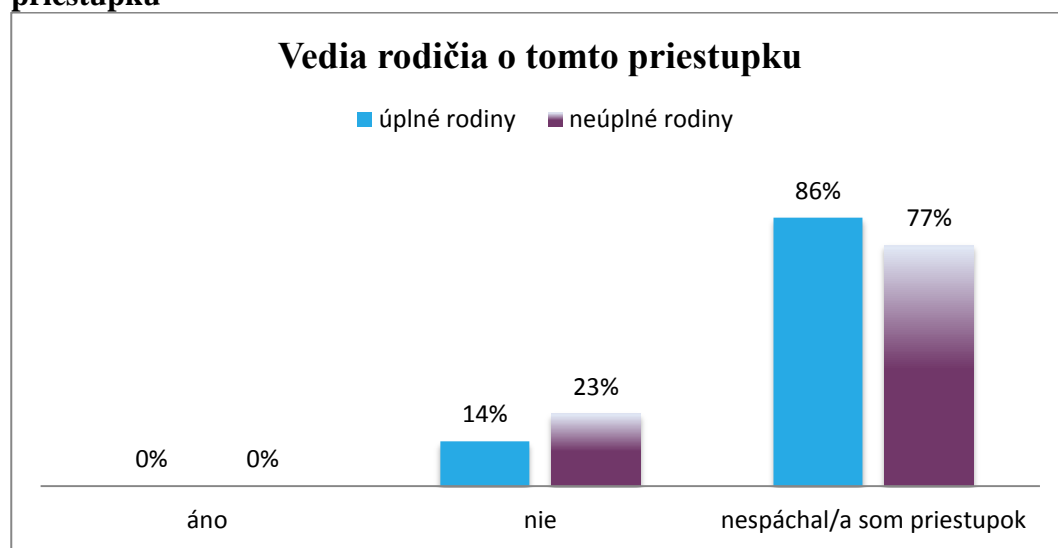
Graf 18 Analýza odpovedí respondentov o riešení priestupku políciou

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 18 znázorňuje odpovede respondentov na otázku, či bol čin, ktorý spáchali, riešený políciou. V tomto prípade ani jeden z respondentov neoznačoval možnosť áno. Možnosť nie označovalo 14 % respondentov z úplných rodín a 23 % respondentov z neúplných rodín. Najčastejšie označovanou možnosťou bola v tomto prípade odpoveď, že respondenti nespáchali počas záškoláctva nič protizákonné. Takto odpovedalo až 86 % respondentov z úplnej rodiny a 77 % z neúplnej rodiny.

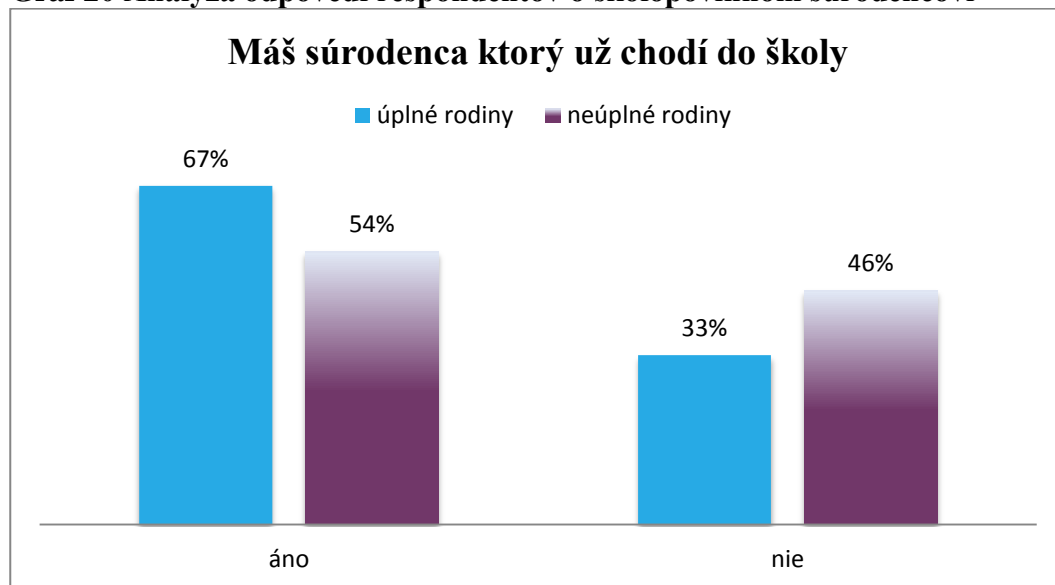
Graf 19 Analýza odpovedí respondenta o informovanosti rodičov o priestupku

Zdroj: vlastné spracovanie

V súvislosti so spáchaním priestupku počas záškoláctva sme sa respondentov pýtali, či ich rodičia o tomto priestupku vedia. Ani v tomto prípade nebola možnosť áno označovaná. Možnosť nie označovalo 14 % respondentov z úplnej rodiny, ako aj 23 % respondentov z neúplnej rodiny. Najčastejšie bola označovaná možnosť, že respondenti nespáchali žiadny priestupok. Túto možnosť označovalo 86 % respondentov z úplnej rodiny a rovnako odpovedalo aj 77 % respondentov z neúplnej rodiny.

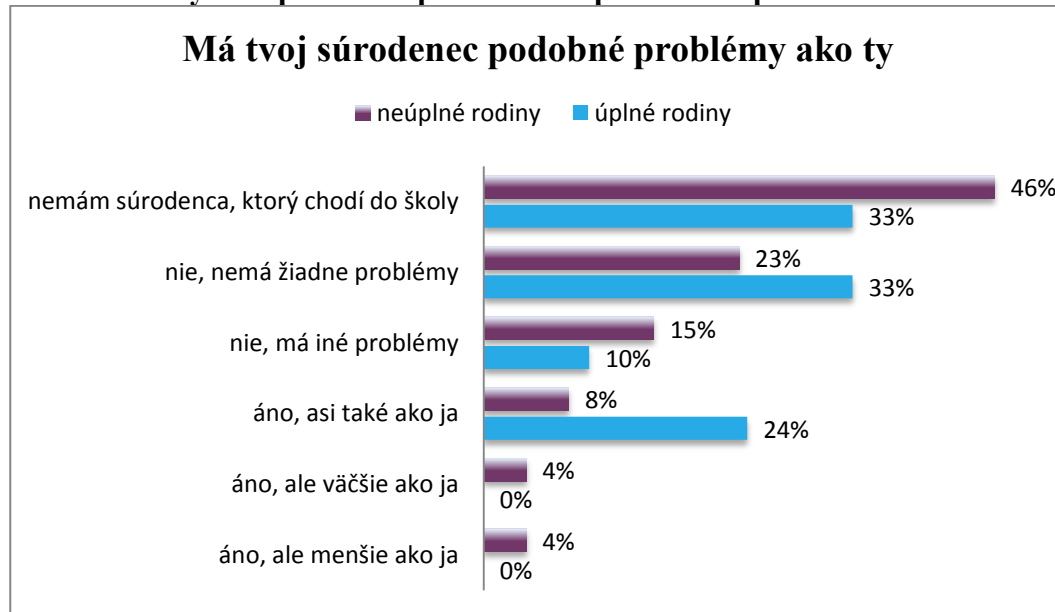
Graf 20 Analýza odpovedí respondentov o školopovinnom súrodencovi

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf znázorňuje odpovede respondentov na otázku, či majú školopovinného súrodenca. V prípade respondentov z úplnej rodiny tvorila odpoveď áno 67 % a odpoveď nie 33 %. Respondenti z neúplných rodín označovali možnosť áno, a teda súhlas s tým, že majú školopovinného súrodenca, v 54 % prípadov a možnosť nie v 46 %.

Graf 21 Analýza odpovedí respondentov o podobnosti problémov súrodenca

Zdroj: vlastné spracovanie

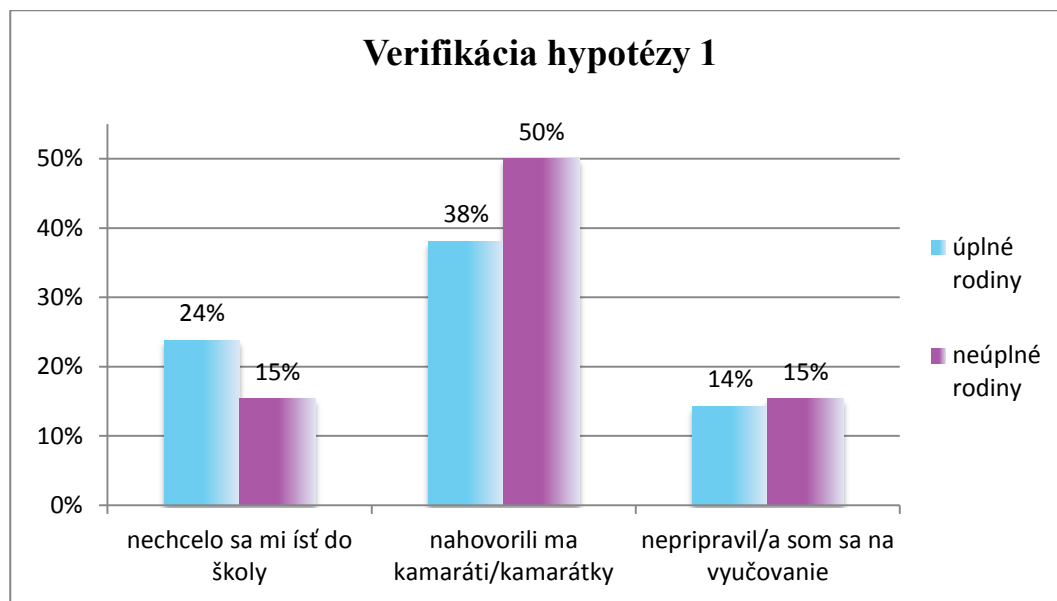
V prípade, že majú respondenti súrodenca, zaujímalo nás, či má podobné problémy so záškoláctvom ako samotní respondenti. Možnosť nie označovalo 23 % respondentov z úplnej rodiny a tiež 33 % respondentov z neúplnej rodiny. Títo respondenti teda vyjadrovali, že ich súrodenec nemá v škole žiadne problémy. Respondenti ďalej označovali, že ich súrodenec problémy má, avšak iné ako respondenti. Takto odpovedalo 15 % respondentov z neúplnej rodiny a 10 % respondentov z úplnej rodiny. 8 % respondentov z neúplnej rodiny ďalej uvádzalo, že ich súrodenec má v škole rovnaké problémy ako respondenti. Rovnako odpovedalo až 24 % respondentov z úplných rodín. Respondenti z neúplných rodín v malej miere udávali, že ich súrodenec má v škole väčšie problémy ako oni, a to v 4 % prípadov. Túto možnosť neoznačovali ani jeden respondent z úplnej rodiny. Rovnako 4 % respondentov z neúplných rodín označovali, že ich súrodenec má rovnaké problémy ako oni, avšak menšie. Takto neodpovedal ani jeden respondent z úplnej rodiny. Ostatní respondenti označovali, že nemajú súrodenca, ktorý chodí do školy. V prípade respondentov z neúplných rodín tvorila táto odpoveď až 46 %. Respondenti z úplnej rodiny označovali, že nemajú súrodenca, ktorý by chodil do školy v 33 % prípadov.

6.5 Interpretácia výsledkov

Stanovené hypotézy sme overovali percentuálnym porovnaním odpovedí a výpočtom Chi – kvadrát testu dobrej zhody, ktorým sme sledovali hodnotu „p“. Ak bola hodnota „p“ nižšia ako 0,05, rozdiely v odpovediach respondentov boli štatisticky významné. Ak bola hodnota „p“ vyššia ako 0,05, rozdiely v odpovediach neboli štatisticky významné a môžeme predpokladať, že boli iba náhodné.

Hypotézy 1: Predpokladali sme, že deti z neúplných rodín budú udávať častejšie, že príčinou záškoláctva boli kamaráti, v porovnaní s deťmi z úplných rodín.

Graf 22 Verifikácia prvej hypotézy

Zdroj: vlastné spracovanie

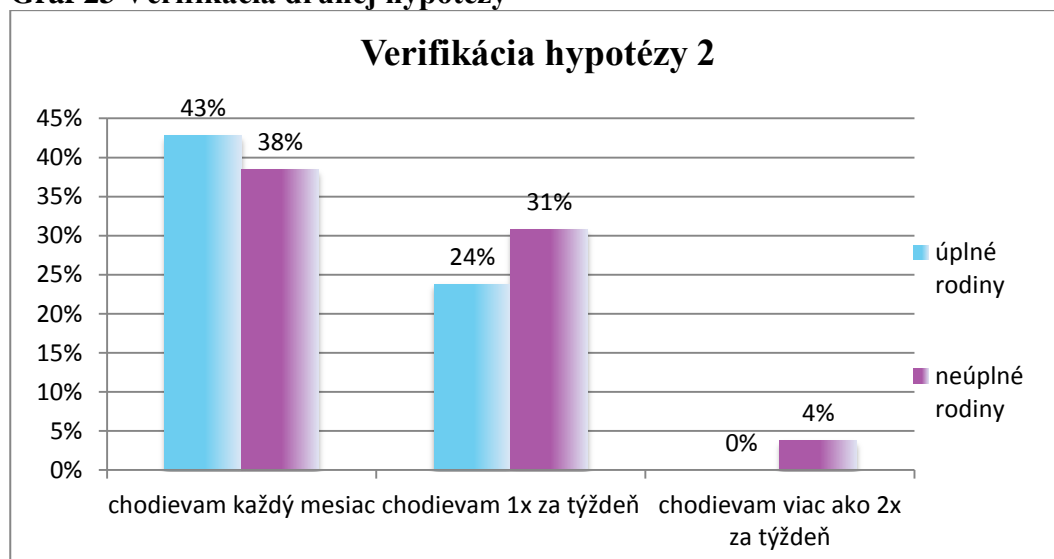
Ako môžeme vidieť v grafe 22 sme zobrazili iba tri najčastejšie označované možnosti v položke o príčine prvého záškoláctva. Najčastejšie bola označovaná oboma skupinami respondentov možnosť o nahovorení na záškoláctvo kamarátmi. Túto možnosť označovala až polovica respondentov z neúplných rodín a 38 % respondentov z úplných rodín. Znamená to, že aj napriek tomu, že pomerne často boli označované aj možnosti nepripravenosti na vyučovanie, alebo možnosť, podľa ktorej sa respondentom nechcelo ísť do školy, najčastejšou príčinou prvého záškoláctva sú jednoznačne priatelia a spolužiaci.

Pri výpočte Chi – kvadrát testu dobrej zhody sme zistili, že sledovaná hladina pravdepodobnosti „p“ nadobudla hodnotu 0,82, čo je vyššia hodnota, ako je očakávaná 5 % hladina významnosti. Z toho vyplýva, že sledované rozdiely v odpovediach oboch prieskumných skupín neboli štatisticky významné, ale mohli byť iba náhodné.

Aj napriek tomu, že rozdiely nepotvrdili štatistickú významnosť, z percentuálneho porovnania je zrejmé, že sa náš predpoklad o priateľoch respondentov ako o príčine záškoláctva bol správny. Stanovenú hypotézu teda môžeme prijať, pretože sa nám potvrdila.

Hypotéza 2: Predpokladali sme, že deti z neúplných rodín budú udávať, že majú častejšiu skúsenosť so záškoláctvom, ako deti z úplných rodín.

Graf 23 Verifikácia druhej hypotézy

Zdroj: vlastné spracovanie

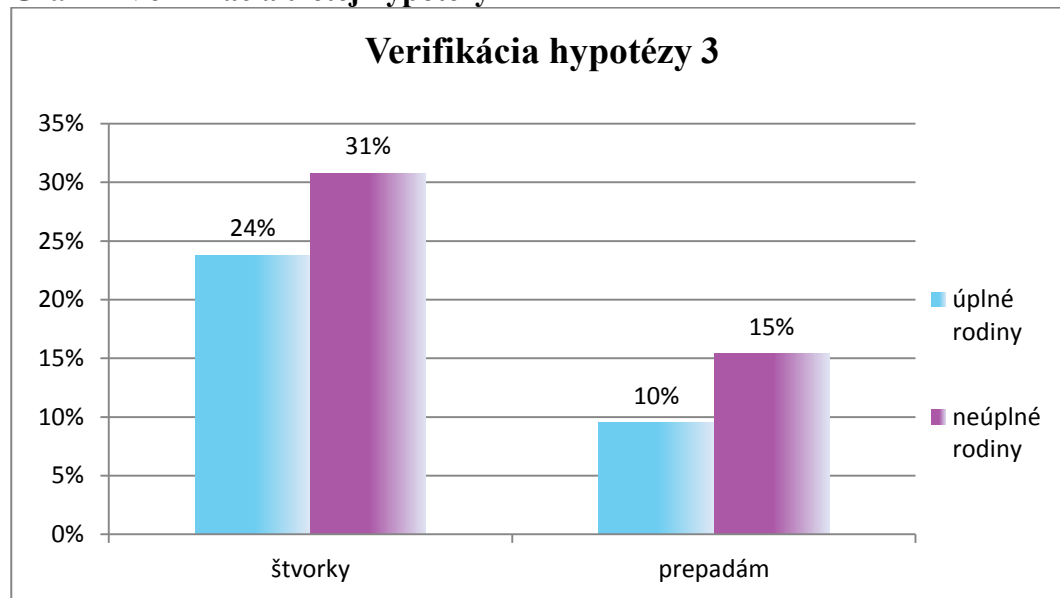
V grafe 23 uvádzame tri najčastejšie označované možnosti o tom, ako často chodia respondenti poza školu. Z celkového pohľadu boli respondentmi z neúplných rodín označované všetky možnosti vo vyššej miere v porovnaní s respondentmi z úplných rodín, okrem možnosti, že poza školu bol respondent len jedenkrát. Z toho vyplýva, že pri každom určení frekvencie chodí poza školu viac respondentov z neúplných rodín. V prípade najčastejších možností, teda jedenkrát za týždeň a viac ako dvakrát za týždeň, boli označované častejšie respondentmi z neúplných rodín. Možnosť najčastejšieho záškoláctva označili dokonca len respondenti z neúplnej rodiny.

Výpočtom Chi – kvadrát testu sme zistili, že hodnota „p“ bola 0,8, čo je hodnota vyššia, ako sledovaná 5 % hladina významnosti. Keďže pravdepodobnosť „p“ presiahla hodnotu 0,05, musíme skonštatovať, že rozdiely v odpovediach respondentov neboli štatisticky významné a mohli byť iba náhodné. Aj napriek tomu nám však percentuálne porovnanie ukázalo, že respondenti s neúplných

rodín chodia poza školu častejšie ako respondenti z úplných rodín, čo znamená, že hypotézu môžeme prijať, pretože sa nám potvrdila.

Hypotéza 3: Predpokladali sme, že deti z neúplných rodín budú udávať horší školský prospech ako deti z úplných rodín.

Graf 24 Verifikácia tretej hypotézy

Zdroj: vlastné spracovanie

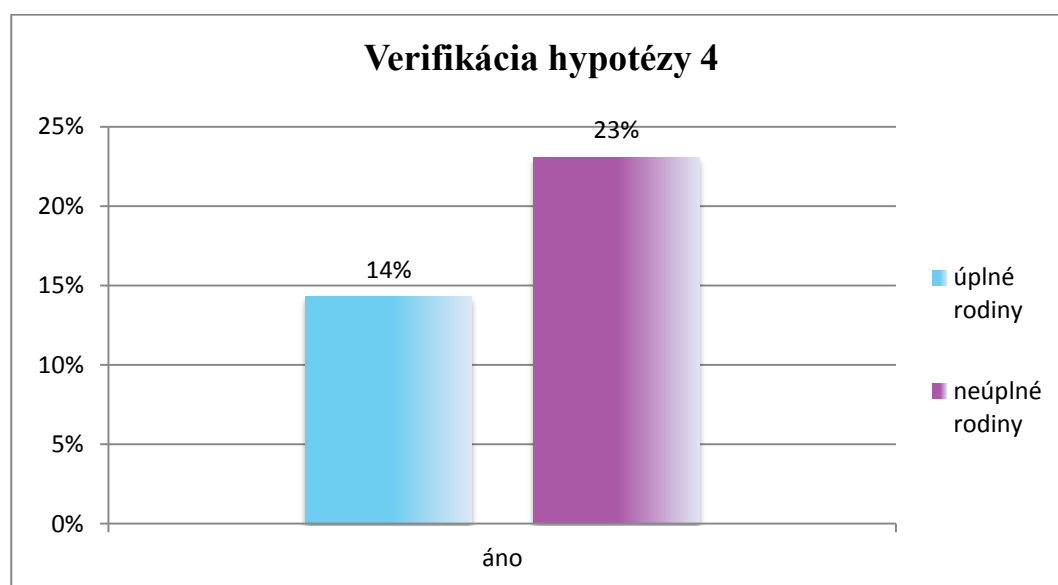
Graficky sme opäť vybrali iba dva najhoršie varianty prospechu respondentov v škole, a to je prepadanie a štvorky ako súčasný prospech. Sledovali sme odpovede respondentov z neúplných rodín, ktorí možnosť druhého najhoršieho prospechu v škole udávali veľmi často a túto možnosť označila viac ako štvrtina respondentov. Možnosť prepadania označilo taktiež viac respondentov z neúplných rodín ako z úplných, teda môžeme zhodnotiť, že respondenti z neúplných rodín majú horší prospech. V porovnaní s prospechom, aký udávali respondenti pred tým, ako začali so záškoláctvom, je značné zhoršenie prospechu a školskej výkonnosti.

Výpočet Chi - kvadrát testu dobrej zhody nám ukázal, že sledovaná hladina 5 % významnosti mala hodnotu 0,2, teda hodnotu vyššiu ako 0,05. Z toho vyplýva, že rozdiely v odpovediach respondentov z úplných a z neúplných rodín neboli

štatisticky významné, ale musíme pripustiť, že mohli byť náhodné. Aj napriek tomu však respondenti v našom prieskume potvrdili našu domnienku, čo znamená, že túto hypotézu môžeme prijať, pretože sa nám potvrdila.

Hypotéza 4: Predpokladali sme, že deti z neúplných rodín budú mať v súvislosti so záškoláctvom trestnoprávnu skúsenosť vo vyššej miere, ako deti z úplných rodín.

Graf 25 Verifikácia štvrtej hypotézy

Zdroj: vlastné spracovanie

V grafe 25 sme zobrazili iba súhlasné odpovede respondentov z oboch prieskumných skupín, pre lepšiu prehľadnosť informácií potrebných pre danú hypotézu. Ako je možné v grafe vidieť, trestnoprávnu skúsenosť, v čase záškoláctva, malo viac respondentov z neúplných rodín a to až takmer jedna štvrtina týchto respondentov. Respondenti z úplných rodín udávali trestnoprávnu skúsenosť taktiež, avšak v menšej miere, ako respondenti z neúplných rodín. V každom prípade to však znamená, že respondenti majú aj trestnoprávne skúsenosti, pričom v neúplných rodinách sú tieto skúsenosti vo vyššej miere.

Výpočtom Chi – kvadrát testu dobrej zhody sme zistili, že hladina pravdepodobnosti „p“ dosiahla hodnotu 0,4, teda hodnotu vyššiu ako 0,05. Z toho vyplýva, že rozdiely v odpovediach medzi respondentmi z úplných a neúplných

rodín neboli štatisticky významné a mohli byť náhodné. Štatistická významnosť rozdielov v odpovediach respondentov však nevypovedá o percentuálnom porovnaní odpovedí, ktorým sme zistili, že náš predpoklad bol správny. Znamená to, že aj túto hypotézu môžeme prijať, pretože sa potvrdila.

6.6 Diskusia a formulácia odporúčaní

Vzhľadom na aktuálnu tému záškoláctva sme sa snažili nájsť výskumy, ktoré sa zaoberajú touto problematikou podobným spôsobom, ako my. Zistili sme tak niekoľko zaujímavých informácií, ktoré sme mohli porovnať s výsledkami nášho prieskumu.

V roku 2005 bol realizovaný výskum orientovaný na sociálnu patológiu mládeže pod vedením Ústavu informácií a prognóz školstva v Bratislave. Výskum realizovala Dr. Pétiová a zameriavala sa na množstvo sociálno – patologických prvkov správania sa adolescentov. Výskumnú vzorku tvorilo 1000 mladistvých respondentov. Zistila, že vzťahy s rodičmi považuje polovica respondentov výskumu za dobré a viac ako tretina za veľmi dobré. Zlé vzťahy s rodičmi udávalo 6,3 % respondentov a ľahostajné vzťahy má 2,5 % opýtaných.⁵²

V našom prieskume sme zistili, že za dobré považuje vzťahy s rodičmi iba 19 % respondentov z úplných rodín a 23 % respondentov z neúplných rodín, čo je oproti 50 % z výskum autorky oveľa menej. Podobné rozdiely sme spozorovali aj pri veľmi dobrých vzťahoch s rodičmi, ktoré udávalo iba 5 % respondentov z úplných rodín a ani jeden respondent z neúplných rodín, čo je taktiež skutočne veľký rozdiel. Pri neutrálnych vzťahoch bol rozdiel opačný, zatiaľ čo u autorky túto možnosť označilo 2,5 % respondentov, u nás to bolo 19 % v úplných rodinách a 12 % v neúplných. Zlé vzťahy v našom prieskume udávalo 24 % respondentov z úplných rodín a 27 % z neúplných rodín, oproti zisteniam autorky, kde to

⁵² PÉTIOVÁ M., BIELIKOVÁ M. *Situačná analýza postavenia mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava : ÚIPŠ, 2005. s. 5

označovalo 6 % respondentov. Tieto rozdiely môžu byť spôsobené tým, že v našom prieskume boli respondentmi adolescenti, ktorí navštevovali centrum pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie, teda ich rodičia už uznali, že majú problém a začali ho s nimi riešiť. V tomto prípade mohli mať respondenti zhoršený vzťah k rodičom aj vplyvom puberty a aktuálnej situácie.

Záškoláctvo praktizujú podľa tohto výskumu častejšie muži ako ženy a predovšetkým študenti stredných škôl. Častejšie sa k záškoláctvu priznávali respondenti z neúplných rodín a z rodín, kde sú zlé medziľudské vzťahy. Štvrtina respondentov, ktorí boli poza školu uviedlo ako príčinu navádzanie od kamarátov a 22 % respondentov strach ísť do školy z dôvodu nedostatočnej prípravy na vyučovanie. Približne 18 % respondentov uviedlo nezáujem o školu a vyučovanie a čo je zaujímavé, 2,1 % respondentov nešlo do školy kvôli strachu zo spolužiakov.⁵³

V porovnaní s našim prieskumom, my sme zistili podobné výsledky, teda aj v našom prieskume mali so záškoláctvom viac skúseností muži a taktiež pochádzali z neúplných rodín. Rozdiel je iba v tom, že v našom prieskume mali so záškoláctvom skúsenosť predovšetkým žiaci základných škôl. Rovnako sme zistili, že hlavnou príčinou záškoláctva bol vplyv kamarátov a spolužiakov, v našom prieskume to však udávalo 38 % respondentov z úplných rodín a 50 % respondentov z neúplných rodín, teda o čosi viac ako v prípade výskumu autoriek. Nedostatočnú prípravu na vyučovanie udávalo v našom prieskume menej respondentov v oboch prieskumných skupinách, rovnako ako v prípade nezájmu o školu a vyučovanie. Strach zo spolužiakov v našom prípade neudával ani jeden respondent, avšak toto je veľmi zaujímavá položka, pretože sa predpokladá, že žiaci, ktorí majú skúsenosť so záškoláctvom sú skôr tí, ktorí šikanujú, nie tí, ktorí sú šikanovaní.

Podľa Slovíkovej a Hericha, ktorí záškoláctvo určovali počtom neospravedlnených hodín žiakov v rokoch 2008 a 2009, sa miera vymeškaných

⁵³ PÉTIOVÁ M., BIELIKOVÁ M. *Situačná analýza postavenia mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava : ÚIPŠ, 2005. s. 27

neospravedlnených hodín neustále zvyšuje. Napríklad od roku 1998 do roku 2009 zaznamenali nárast počtu neospravedlnených hodín na základných školách o 188,1 %. V roku 2007 bol priemer 5,1 neospravedlnených hodín na žiaka. V roku 2008 to bolo 5,57 hodín na žiaka, čo je hodnota, ktorá v roku 2009 stúpila na 6,05 hodín na žiaka. Znamená to, že záškoláctvo sa výrazne zvyšuje každý rok na celom Slovensku.⁵⁴

Tieto informácie vypovedajú síce o jednej z foriem záškoláctva, avšak niektorí žiaci a študenti, ktorí majú skúsenosť so záškoláctvom nemusia mať neospravedlnenú ani jednu hodinu, pretože sú buď krytí rodičmi, prípadne si vedia ospravedlnenku sfalšovať.

Vo voľnom čase sa respondenti venujú najmä sledovaniu televízie, počúvaniu hudby, hrám na počítači, návštevám kaviarní. Iba veľmi malé percento uviedlo, že sa venujú čítaniu kníh, návštevám športových podujatí alebo iným formám aktívneho oddychu.⁵⁵

V našom prieskume sme sa taktiež venovali voľnému času adolescentov a zistili sme, že najviac respondentov vo voľnom čase chodí von s kamarátmi a priateľmi, a to v oboch prieskumných skupinách, následne je to hra na počítači, sledovanie televízie, či venovanie sa športovým aktivitám a návštevy kamarátov a kamarátok u nich doma. V našom prieskume sa teda pomerne dosť respondentov venovalo aktívnemu využívaniu voľného času, teda chodeniu von. Čítaniu kníh sa ani v našom prieskume nevenovalo veľa respondentov, prakticky sa mu nevenoval ani jeden respondent z úplnej rodiny a iba jeden respondent z neúplnej rodiny.

Vzťah ku škole skúmala Bieliková⁵⁶, a to na vzorke 1263 študentov a žiakov. Zistila, že viac ako polovica respondentov chodí do školy väčšinou rado, čo znamená, že majú ku škole pomerne dobrý vzťah. Iba 8 % respondentov uviedlo, že chodia do školy veľmi radi, teda k nej majú veľmi dobrý vzťah. 30 %

⁵⁴ SLOVÍKOVÁ, M., HERICH, J. *Záškoláctvo u žiakov základných a stredných škôl v školskom roku 2008/2009*. Bratislava : ÚIPŠ, 2009. s. 1

⁵⁵ PÉTIOVÁ M., BIELIKOVÁ M. *Situačná analýza postavenia mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava : ÚIPŠ, 2005. s. 22

⁵⁶ BIELIKOVÁ, M. *Vzťah žiakov k škole*. Bratislava : ÚIPŠ, 2006. s. 1

respondentov chodí do školy väčšinou nerado, teda majú ku škole skôr negatívny vzťah a 9 % respondentov chodí do školy veľmi nerado, teda k nej majú veľmi negatívny vzťah.

Kladný vzťah ku škole uviedlo v našom prieskume iba veľmi málo respondentov, veľmi dobrý vzťah totiž uviedli 4 % respondentov z neúplných rodín a ani jeden respondent v úplnej rodine a dobrý vzťah iba 10 % respondentov z úplnej rodiny a 8 % respondentov z neúplnej rodiny. Tieto zistenia sú od výskumu autorky úplne odlišné, pretože v jej výskume polovica respondentov má dobrý vzťah ku škole. Negatívny vzťah malo u nás naopak viac respondentov ako pozitívny, presnejšie viac ako polovica v oboch prieskumných skupinách v porovnaní s 30 % respondentov u autorky a veľmi negatívny vzťah udávalo približne 30 % respondentov v našom prieskume v oboch prieskumných skupinách.

Na základe zistených informácií by sme mohli navrhnúť niekoľko odporúčaní pre prax, ktoré by mohli zlepšiť situáciu v oblasti záškoláctva.

V školách odporúčame zvýšiť informovanosť o negatívnych následkoch záškoláctva, ktoré vytvára hrozbu pre dieťa, ktoré je vystavené nebezpečenstvu, pretože nikto nevie kde je a môže sa dostať do nebezpečnej situácie, v ktorej si nebude vedieť poradiť. Informovanosť žiakov a študentov, ako aj rodičov, ktorí často záškoláctvo svojich detí dodatočne kryjú, môže priniesť zlepšenie štatistík záškoláctva.

Každý prípad, kedy dieťa zámerne vynechá vyučovanie má svoju príčinu. Odporúčame preto školám osvetu o možnostiach riešenia problémov žiakov a študentov pomocou školského psychológa, či iného odborníka a nutnosť riešenia svojich problémov s rodičmi, ktorí vedia svojim deťom často pomôcť najlepšie. Adolescencia je problematyczny vek, kedy sa jednotlivci snažia včleniť do života dospelých a správať sa tak, hoci na to ešte nie sú pripravení. Je preto nevyhnutné podať im pomocnú ruku v tomto smere aj prostredníctvom rôznych besied s odborníkmi a prednášok a spôsoboch riešenia rôznych konfliktných situácií.

Školám a pedagógom odporúčame zefektívniť komunikáciu s rodičmi o ich deťoch a to nielen v čase rodičovského združenia, ale prakticky neustále. V prípade náhlej neprítomnosti žiaka v škole, by bolo nutné, aby túto skutočnosť rodičia oznámili v daný deň pred začatím vyučovania. V prípade, že rodič neoznámí, že jeho dieťa nepríde v ten deň do školy a dieťa na vyučovaní chýba, pedagóg je povinný rodiča okamžite po tomto zistení informovať o tejto skutočnosti. Tým je možné predchádzať záškoláctvu žiakov a študentov, pretože takáto kontrola by bola skutočne dôsledná. Pre študentov a žiakov by tento systém znamenal viac bezpečia, aj za cenu ich nesúhlasu, pretože v tomto prípade sa neocitnú na ulici mimo vyučovania bez toho, aby o tom zodpovední vedeli.

Odporúčame pedagógom a taktiež rodičom, aby bolo každé vymeškanie vyučovania dôsledne kontrolované aj na rodičovských združeniach, teda osobne, pričom každý žiak by mal presne vymedzené, v ktorých dňoch a ako dlho na vyučovaní nebol, čo by si vyžadovalo kontrolu rodičov, či majú rovnaké údaje. Týkalo by sa to samozrejme aj dní, kedy žiak chýbal ale priniesol potvrdenie od rodiča, či lekára. Bolo by tak možné zamedziť falšovaniu ospravedlneník.

ZÁVER

V diplomovej práci sme sa venovali téme príčiny záškoláctva, tuláctva a vandalizmu. Pokúsili sme sa o podrobnejší rozbor delikvencie detí a mladistvých, skúmali sme príčiny delikvencie, kriminality, predostreli sme aj možnosti riešenia týchto negatívnych javov a venovali sme sa aj prevencii delikventného konania.

Prácu sme rozdelili na teoretickú a empirickú časť. Teoretická časť bola rozdelená do niekoľkých kapitol s podkapitolami. V prvej kapitole sme predstavili základné pojmy ako záškoláctvo, tuláctvo, vandalizmus a delikvencia. V druhej kapitole sme pojednávali o poruchách správania detí a formách poruchového správania mladistvých. V nasledujúcej kapitole práce sme skúmali hlavné faktory vzniku detskej delikvencie ako aj jej právnu úpravu v SR. V posledných dvoch kapitolách sme sa venovali negatívnym javom spojených so školskou dochádzkou a ponúkli sme možnosti riešenia záškoláctva a preventívne opatrenia tohto negatívneho javu.

Cieľom prieskumu bolo zistiť a porovnať príčiny, následky a mieru záškoláctva a s tým súvisiacej delikvencie u detí z úplných a neúplných rodín. Vychádzali sme z predpokladu, že znížená miera funkčnosti neúplnej rodiny má vplyv aj na správanie sa adolescentov. Stanovili sme si štyri hypotézy, v ktorých sme predpokladali rozdiely v odpovediach respondentov z úplných a neúplných rodín v otázkach príčiny a frekvencie záškoláctva, školského prospechu a trestnoprávnej skúsenosti respondentov. Predpokladali sme, že príčinou budú kamaráti a priatelia respondentov ako príčina prvej skúsenosti so záškoláctvom a to vo vyššej miere u respondentov z neúplných rodín, ktorí budú mať taktiež častejšiu skúsenosť so záškoláctvom, v porovnaní s respondentmi z úplných rodín. Podobne sme predpokladali aj zhoršenie prospechu vo vyššej miere u respondentov z neúplných rodín, ako aj trestnoprávnu skúsenosť predovšetkým u respondentov z neúplných rodín. Okrem spomenutých faktov, ktoré sme porovnávali percentuálnym vyhodnotením, sme skúmali aj štatistickú významnosť

rozdielov v odpovediach respondentov pomocou Chi – kvadrát testu dobrej zhody. Percentuálnym porovnaním odpovedí respondentov sme zistili, že všetky štyri hypotézy sa nám potvrdili. Z globálneho hľadiska totiž respondenti z neúplných rodín spĺňali negatívne predpoklady takmer pri každej položke v dotazníku, čím sa potvrdzuje náš základný predpoklad, že narušené, resp. oslabené plnenie funkcií neúplných rodín môže mať vplyv taktiež na správanie sa adolescentov. Štatistickú významnosť sme však nemohli potvrdiť ani v jednej z hypotéz, pretože pri každej hypotéze pravdepodobnosť „p“ dosiahla hodnotu vyššiu ako 0,05, teda rozdiely v odpovediach neboli štatisticky významné. Tento fakt môže byť objasniteľný aj tým, že celkový počet respondentov bol pomerne nízky, kvôli čomu nemohlo byť štatistické testovanie uplatnené dôveryhodne.

Veľkosť prieskumného súboru bola nízka, čo je spôsobené zameraním prieskumného súboru na respondentov, ktorí už mali skúsenosť so záškoláctvom. Prieskum bol preto realizovaný v Centre pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie, kde bol dotazník ponúknutý výlučne respondentom v adolescentnom veku, ktorí mali skúsenosť so záškoláctvom. Takto špecifikovaná skupina respondentov bola taktiež jedným z dôvodov, prečo sme ako metódu realizácie prieskumu vybrali dotazník. Je to totiž metóda, ktorá poskytuje dostatočnú mieru anonymity a pomocou nej môžeme získať množstvo informácií za krátky čas, a to od väčšieho množstva respondentov.

Okrem zistení pri overovaní hypotéz sme zistili taktiež množstvo zaujímavých faktov. So záškoláctvom mali viac skúseností muži v porovnaní so ženami a boli to predovšetkým respondenti z neúplných rodín navštevujúci prevažne základnú školu. Respondenti o svojom rodinnom prostredí udávali, že rodičia sa im iba čiastočne venujú, resp. nevenujú toľko, koľko by respondenti potrebovali či chceli a so svojimi rodičmi sa o svojich problémoch rozprávajú iba veľmi zriedka, alebo takmer vôbec. Svoj voľný čas pritom respondenti trávia vo väčšine prípadov s kamarátmi niekde vonku, alebo hraním sa počítačových hier. Niekoľko respondentov uviedlo, že sa venujú športovým aktivitám, prípadne chodia ku kamarátke alebo kamarátovi domov. Iba veľmi málo respondentov

uviedlo, že svoj voľný čas trávia čítaním a žiaden respondent sa vo voľnom čase nevenuje učeniu, netrávi čas s rodičmi či v kine. Vzťah ku škole vyjadrili respondenti pomerne negatívne, obe prieskumné skupiny sa zhodli na negatívnom vzťahu ku škole ako na najčastejšie označovanej možnosti a následne na veľmi negatívnom vzťahu, ako na druhej najčastejšie označovanej možnosti. Pri frekvencii záškoláctva, ktorú respondenti uviedli, sa obe prieskumné skupiny zhodovali a najčastejšie označovaná bola možnosť, že za školu chodievajú respondenti jedenkrát za mesiac a následne jedenkrát za týždeň. Častejšie, ako dvakrát za týždeň chodia za školu iba respondenti z neúplných rodín, konkrétne jeden, avšak ani jeden respondent z úplnej rodiny. Príčinou, prečo respondenti šli prvýkrát za školu boli v oboch prípadoch prieskumných skupín kamaráti. Následne boli označované aj možnosti, že sa respondenti nepripravili na vyučovanie, prípadne že sa nezaujímajú o školu. U väčšiny respondentov rodičia vedia o ich záškoláctve, hoci pomerne vysoké percento respondentov tiež udávalo, že ich rodičia o tom nevedia. Reakciou rodičov na záškoláctvo bol najčastejšie trest, v jednom prípade z úplnej rodiny to bola dokonca bitka. Lahostajný prístup k tomuto problému zaujali rodičia iba v úplných rodinách. Jeden respondent uviedol možnosť iné a riešením zo strany jeho rodičov bolo preloženie na inú školu. V prípade školského prospechu respondentov je možné pozorovať mierne zhoršenie prospechu v súčasnosti, v porovnaní s obdobím pred prvou skúsenosťou so záškoláctvom. V čase záškoláctva, teda keď respondenti nie sú v škole, trávia najčastejšie čas vonku s priateľmi, prípadne idú k jednému z priateľov a trávia svoj čas tam. Skúsenosť s nezákonnou aktivitou v priebehu záškoláctva potvrdilo iba malé percento respondentov z oboch prieskumných skupín, pričom polícia prichytila iba jedného z respondentov. Táto situácia sa však vyriešila bez policajného záznamu či iného riešenia políciou (zrejme dohovorom) a ani v jednom prípade rodičia o tejto skúsenosti nevedia. V závere prieskumu sme sa respondentov pýtali aj na ich súrodencov, teda či majú súrodencu, ktorý navštevuje školu, aby sme sa následne spýtali, či má tento súrodenec podobné alebo iné problémy. Zistili sme, že vo väčšine prípadov respondentov, ktorí majú

školo povinného súrodenca, má problémy iba respondent. Tento fakt bol častejší u respondentov, ktorí pochádzajú z úplnej rodiny. Súrodenca s inými problémami má viac respondentov z neúplných rodín a rovnaké problémy majú vo vyššej miere súrodenci z úplných rodín. Menšie a väčšie problémy súrodenca v porovnaní s respondentom boli udávané iba v neúplnej rodine. Môže to teda znamenať, že neúplná rodina skutočne nestačí na výchovu adolescenta.

Práve z dôvodu potreby riešenia záškoláctva sme v odporúčaní pre prax navrhli, aby sa zlepšila komunikácia medzi pedagógmi a rodičmi, a to nielen v rámci rodičovských združení, ale aj mimo nich, pri každom vymeškaní vyučovania žiakom či študentom. Takto bude totiž zaistená jeho bezpečnosť a možné problémy tak môžu rodičia či pedagógovia riešiť prakticky v zárodku.

Problémy so záškoláctvom sú závažné, avšak pre ich menej závažné následky, ktoré zvyčajne neohrozujú dieťa na živote ani na zdraví, sú podceňované. Všeobecne sa záškoláctvo považuje za záležitosť veku, ktorá časom a odchodom puberty zmizne a nenechá žiadne následky. Bohužiaľ nebezpečenstvo záškoláctva si uvedomuje iba málo rodičov a pedagógov a straty spôsobené vymeškaním štúdia nepovažujú ako rodičia, tak ani pedagógovia či samotní žiaci za závažný problém. Viac ako následok záškoláctva je však dôležitá jeho príčina, ktorú je potrebné odhaliť a vyriešiť, predovšetkým ako prevenciu pred vážnejšími problémami v budúcnosti adolescenta.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Monografie

AUGER, M-T and BOUCHARLAT, CH. *Učiteľ a problémový žák*. Praha: Portál, 2005.s.128. ISBN 8071789070.

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: UK, 2005. s.251.ISBN 9788096994403.

ČÍRTKOVÁ,L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s.446. ISBN 9788073802134.

FALTIN, M. 1972. *Delikvencia detí a mladistvých*. Bratislava: SPN, 1972. 120s.

HAMAROVÁ, J.– HOLKOVIČ, L. *Výchova v rodine*. Bratislava: Smena,1986.s.125. ISBN 73-068-86.

HERETIK, A. *Základy forenznjej psychológie*. Bratislava: SPN, 1994. 224s. ISBN 80-08-01870-4

HRONCOVÁ, J. et al. *Sociálna patológia a jej prevencia*. Banská Bystrica: PF UMB, 2004.s.219. ISBN 80- 8055-995-3

HRONCOVÁ,J.-EMMEROVÁ,I. *Sociálna pedagogika*. Banská Bystrica: UMB,2004.s.279.ISBN 80-8083-028-2.

HRONCOVÁ, J.-HUDECOVÁ, A. *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: UMB, 2000.s.298.ISBN 80-8055-427-7.

HUDEČKOVÁ, V. *Špeciálne výchovné zariadenia*. In: M. Zelina (Ed.) *Poruchy správania a učenia*, Bratislava: Raabe, 2006.s.36.ISBN 80-968117-2

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada, 2007. s.265. ISBN 978-80-24713-69-4.

JEDLIČKA, R.- KOŤA, J. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevu u děti a mládeže*. Praha: Karolinum, 1998.s.169.ISBN 80-7184-555-8

KAČÁNI,V.- MIKLOŠ, J. *Rodina, výchova, delikvencia*. Bratislava: Smena, 1975.s.133.

KREJČÍŘOVÁ, O. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Praha: Eteria, 2002.s.127. ISBN 8023887297.

KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005.s.151. ISBN 8071789453.

LEVICKÁ, J. *Na ceste za klientom*. Trnava: Oľga Váryová, 2006. s. 334. ISBN 8089074636.

PÉTIOVÁ,M.- BIELIKOVÁ,M. *Situačná analýza postavenia mládeže v Slovenskej republike*. Bratislava : ÚIPŠ, 2005. s.68. ISBN 80-7098-425-2.

PAVLOVSKÝ,P. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada Publishing, 2004. s.204. ISBN 8024701812.

SMIKOVÁ, E. – KOPÁNYIOVÁ, A. *Poradenské a preventívne zariadenia*. In: M. Zelina (Ed.) *Poruchy správania a učenia*, Bratislava: Raabe, 2006.

TRAIN, A.: *Nejčastější poruchy chování dětí*, Praha: Portál,2001.s.198.ISBN 8071785032.

TURAYOVÁ, I. *Kriminologické aspekty zločinu*. Bratislava: IURA EDITION, 2001. s. 149. ISBN 8089047254.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Portál, 1997.s.170. ISBN 8071844888.

VÁGNEROVÁ, M.. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999. s. 870. ISBN 8071788023.

Články zo seriálovej publikácie

BAKOŠOVÁ, Z.: Sociálna pedagogika ako študijný odbor. In: *Pedagogická revue*. Bratislava, 2000.roč.52. č. 4.s.367-375.

BUBELÍNY, J. Dve stránky prevencie kriminality. In: *Policajná teória a prax*. Bratislava,1998. roč. 6. č. 4.s.39-45.ISSN 1336-9679.

BIELIKOVÁ,M. Záškoláctvo a jeho príčiny. In: *Vychovávateľ*. Bratislava,2003.roč. XLVIII.č.9.s.16-24.ISSN 1336-9979.

ČÍRTKOVÁ, L. Zvláštnosti sociálne patologického vývoje u dievok. In: *Mládež a spoločnosť*. Bratislava,1997.roč. 3. č. 1 .s. 17-28.ISSN 1335-1109.

EMMEROVÁ, I. 2009. Triedny učiteľ a jeho úlohy v prevencii porúch správania žiakov. In: *Prevencia*. Bratislava, roč. 2009. č.2.s.26-31.ISSN 1336-3689.

HAVLÍK, J.: Problém záškoláctví dnes. In: *Vychovávateľ*. Bratislava, roč. LI, jún 2005. č. 10.s. 6-9.ISSN 0139-6919.

KOPČANOVÁ, D.: Plusy a mínusy rodičovskej výchovy. In: *Vychovávateľ*. Bratislava, roč. 50. 2004. č. 9.s. 10.ISSN 0139-6919.

MATULA, Š.: Máme syna v parte.In: *Rodina a škola*. Bratislava, roč. 39. 1992. č.4.s.22-23.ISSN 0231-6463.

ONDREJKOVIČ, P.: Socializácia a subkultúra mládeže. In: *Zborník zo seminára Quo vadis výchova? Výchova k prosociálnosti versus sociálno-patologické javy*. Bratislava, IUVENTA 1997.s.12-18.ISBN 80-88868-47-5.

PÉTIOVÁ, M.: Sociálno-patologická problematika mládeže v SR. In: *Mládež a spoločnosť*.Bratislava, roč. 3.1997. č. 1.s. 41-49.ISSN 1335-1109.

POTOČÁROVÁ, M.: Vytvárať podmienky pre morálnu obrodu spoločnosti. In: *Učiteľské noviny*. Bratislava,1998.roč. 45. č. 23, s. 3.

SEJČOVÁ, L. : Kriminalita mladistvých a delikvencia maloletých. In.: *Kriminalita mládeže a preventívno-výchovné pôsobenie. Zborník príspevkov z pracovnej porady*. Bratislava, 1997.s.18-24.ISBN 80-721-128-1.

SEJČOVÁ, L. Negatívne spoločenské javy v súvislosti s mládežou. In: *Slovensko a deti '99*. Bratislava, Slov. výbor pre UNICEF, 1999.s.98-111.ISBN 80-88788-05-6.

VOCILKA, M.: Nejčastejší příčiny záškoláctví. In: *Vychovávateľ*. roč. 42, 1998, č. 3-4.ISSN 0139-6919.

Elektronické zdroje

BIELIKOVÁ, M. *Vzťah žiakov k škole*. Bratislava : ÚIPŠ, 2006. 8 s. [online]. 2006 [citované dňa 2012-01-06] Dostupné z WWW: <<http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/prevenicia/vztahkskole.pdf>>

EMMEROVÁ, I. Aktuálne otázky spolupráce rodiny a školy v prevencii sociálno-patologických javov. 2006. In KIPS, M. – KOLDEOVÁ, L. (ed.): *Výchova, škola, spoločnosť - minulosť a súčasnosť* : Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta, 2007. [cit. 2009-01-3]. Dostupné na <http://www.fedu.uniba.sk/index.php?id=2591>.

LEDNICKÁ, J.: *Záškoláctvo*. In: *Sociálne vzťahy a problémy na školách*. Bratislava, Raabe, 2007, dostupné na <http://www.poradnavt.sk/dokumenty/zaskolactvo.pdf>.

SLOVÍKOVÁ, M., HERICH, J. *Záškoláctvo u žiakov základných a stredných škôl v školskom roku 2008/2009*. Bratislava : ÚIPŠ, 2009. 15 s. [online]. 2009 [citované dňa 2012-01-06] Dostupné z WWW: <<http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/prevenicia/zaskol-2009.pdf>>

ZOZNAM GRAFOV

Graf 1	Rozdelenie respondentov do prieskumných skupín.....	53
Graf 2	Rozdelenie respondentov z hľadiska pohlavia	54
Graf 3	Rozdelenie respondentov z hľadiska typu školy, ktorú navštevujú.....	55
Graf 4	Analýza odpovedí respondentov o venovaní času rodičov respondentom	56
Graf 5	Analýza odpovedí respondentov o komunikácii s rodičmi o problémoch.	57
Graf 6	Analýza odpovedí respondentov o vzťahu s rodičmi	58
Graf 7	Analýza odpovedí respondentov o trávení voľného času	59
Graf 8	Analýza odpovedí respondentov o vzťahu ku škole	60
Graf 9	Analýza odpovedí respondentov o frekvencii záškoláctva.....	61
Graf 10	Analýza odpovedí respondentov o príčine prvého záškoláctva.....	62
Graf 11	Analýza odpovedí respondentov o vedomosti rodičov o záškoláctve ...	64
Graf 12	Analýza odpovedí respondentov o reakcii rodičov po informovaní o záškoláctve.....	65
Graf 13	Analýza odpovedí respondentov o súčasnom prospechu v škole	66
Graf 14	Analýza odpovedí respondentov o školskom prospechu pred záškoláctvom	67
Graf 15	Analýza odpovedí respondentov o najčastejšej aktivite v čase záškoláctva.....	68
Graf 16	Analýza odpovedí respondentov o vykonaní nezákonného činu v čase záškoláctva.....	69
Graf 17	Analýza odpovedí respondentov o prichytení pri čine políciou	70
Graf 18	Analýza odpovedí respondentov o riešení priestupku políciou	70
Graf 19	Analýza odpovedí respondenta o informovanosti rodičov o priestupku	71
Graf 20	Analýza odpovedí respondentov o školopovinnom súrodencovi	72
Graf 21	Analýza odpovedí respondentov o podobnosti problémov súrodencia ..	72

Graf 22	Verifikácia prvej hypotézy.....	74
Graf 23	Verifikácia druhej hypotézy.....	75
Graf 24	Verifikácia tretej hypotézy.....	76
Graf 25	Verifikácia štvrtej hypotézy.....	77

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A: Dotazník

Príloha A: Dotazník

Prosíme Vás o dôsledné a pravdivé vyplnenie tohto anonymného dotazníka. Dotazník je určený pre účely prieskumu príčin záškoláctva a delikvencie mladistvých. Za vyplnenie ďakujeme.

1. Pohlavie:
 - a. Žena
 - b. Muž

2. Vek

3. Navštevuješ:
 - a. Základnú školu
 - b. Strednú školu

4. Bývaš:
 - a. S oboma rodičmi
 - b. Iba s matkou
 - c. Iba s otcom
 - d. So starými rodičmi
 - e. S inými príbuznými
 - f. V pestúnskej rodine
 - g. V detskom domove
 - h. Iné:

5. Tvoji rodičia sa ti venujú toľko, koľko chceš?
 - a. Úplne súhlasím
 - b. Čiastočne súhlasím
 - c. Čiastočne nesúhlasím
 - d. Vôbec nesúhlasím

6. Rozprávaš sa so svojimi rodičmi (alebo s tým, kto sa o teba stará) o svojich problémoch?
- Áno často
 - Áno, ale iba zriedka
 - Takmer vôbec nie
 - Nikdy
7. Aký vzťah máš so svojimi rodičmi (alebo tými, kto sa o teba stará)?
- Veľmi dobrý
 - Dobrý, ale občas sa nezhodneme
 - Neutrálny
 - Skôr zlý
 - Veľmi zlý – veľmi často sa spolu hádame
8. Ako tráviš najčastejšie svoj voľný čas?
- Pozerám TV
 - Čítam si
 - Učím sa
 - Hrám sa na počítači
 - Venujem sa športu
 - Trávim čas s rodičmi
 - Som vonku s kamarátmi
 - Chodím ku kamarátovi/kamarátke
 - Som s priateľkou/priateľom
 - Idem do kina
 - Iné:.....

9. Máš svoju školu rád/rada?

- a. Úplne súhlasím
- b. Skôr súhlasím
- c. Skôr nesúhlasím
- d. Vôbec nesúhlasím

10. Ako často chodievaš poza školu?

- a. Bol/a som iba raz
- b. 1 alebo 2 x
- c. chodievam každý mesiac
- d. chodievam 2 – 3 x za mesiac
- e. chodievam 1 x za týždeň
- f. chodievam 2x za týždeň
- g. chodievam viac ako 2x za týždeň

11. Prečo si šiel/šla prvýkrát poza školu?

- a. Chcel/a som sa vyhnúť písomke
- b. Nechcelo sa mi ísť do školy
- c. Zmeškal/a som začiatok vyučovania
- d. Nahovorili ma kamaráti/kamarátky
- e. Chcel/a som vyskúšať, aké to je
- f. Chcel/a som nahnevať rodičov
- g. Nepripravil/a som sa na vyučovanie
- h. Báľ/a som sa učiteľa – nemáme dobré vzťahy
- i. Vyučovanie a škola ma nezaujímajú
- j. Iné:.....

12. Vedia rodičia o tom, že si bol/a poza školu?

- a. Áno, vedia o všetkých prípadoch
- b. Áno, ale vedia len o niektorých
- c. Vedia iba o jednom prípade
- d. Nie som si istý/á či to vedia
- e. Nie, nevedia to

13. Aká bola reakcia rodičov, keď sa to dozvedeli?

- a. Nepovedali mi na to nič
- b. Hnevali sa, dostal/a som trest
- c. Zbili ma
- d. Rodičia o tom nevedia
- e. Iné:.....

14. Aké máš teraz známky v škole?

- a. Jednotky a dvojky
- b. Trojky
- c. Štvorky
- d. Prepadám

15. Aké známky si mal/a v škole pred tým, ako si šiel/šla poza školu?

- a. Jednotky a dvojky
- b. Trojky
- c. Štvorky
- d. Prepadal/a som

16. Čo najčastejšie robíš, keď ideš poza školu?
- a. Chodíme s kamarátmi/kamarátkami po vonku
 - b. Chodíme s kamarátmi/kamarátkami do obchodných centier
 - c. Ideme k jednému/jednej kamarátke a tam sa zabávame
 - d. Som sám/sama niekde vonku
 - e. Som sám/sama doma
 - f. Iné:.....
17. Keď si bol/a poza školu, spravil/a si ty, alebo tvoji kamaráti niečo nezákonné?
- a. Áno
 - b. Nie
18. Boli ste prichytení políciou?
- a. Áno
 - b. Nie
 - c. Nespáchali sme nič protizákonné
19. Riešil sa Váš/Tvoj priestupok políciou?
- a. Áno
 - b. Nie
 - c. Nespáchali sme nič protizákonné
20. Vedia rodičia o tomto priestupku?
- a. Áno
 - b. Nie
 - c. Nespáchal/a som priestupok

21. Máš súrodenca alebo súrodencov, ktorý/í už chodí/ia do školy?

- a. Áno
- b. Nie

22. Majú alebo má tvoj súrodenec podobné problémy (záškoláctvo, problémy so správaním)?

- a. Áno, ale menšie ako ja
- b. Áno, ale väčšie ako ja
- c. Áno, asi také ako ja
- d. Nie, má iné problémy (vypíš aké).....
- e. Nie, nemá žiadne problémy
- f. Nemám súrodenca, ktorý chodí do školy

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Jana Byrtusová

Odbor: Špeciálna pedagogika- učiteľstvo

Forma štúdia: kombinovaná

Názov práce: Príčiny záškoláctva, tuláctva a vandalizmu

Rok: 2013

Počet strán: 94

Celkový počet strán príloh: 6

Počet titulov slovenskej literatúry: 13

Počet titulov zahraničnej literatúry: 10

Počet titulov časopiseckých prameňov: 13

Počet internetových zdrojov: 4

Vedúci práce: doc. PhDr. Čajka Kornel CSc.